

Izhaja vsak dan zjutraj razven v ponedeljkih in dnevih po praznikih. — Posamezna številka Din 1.—, na 16 straneh Din 2.—, mesečna naročnina Din 20.—, za tujino Din 30.—. Uredništvo v Ljubljani, Gregorčičeva ulica 23. Telefon uredništva 30-70, 30-69 in 30-71.

Jugoslovan

Rokopisov ne vračamo. — Oglasi po tarifi in dogovoru.

Uprava

v Ljubljani, Gradišče 4, tel. 30-68. Podružnica v Mariboru, Aleksandrova cesta št. 24, telefon 29-60. Podružnica v Celju, ...

Št. 131

Ljubljana, sobota, dne 1. novembra 1930

Leto I.

Ponesrečen atentat na bolgarsko kr. dvojico

V bližini Plovdiva je bilo oddano šest streliv proti dvornemu vlaku, v katerem sta se peljala kralj in kraljica iz Burgasa v Solijo - Številne aretacije in preiskave - Sprejemna svečanosti v Soliji

Burgas, 31. oktobra. AA. Bolgarski kralj Boris in kraljica Jovana sta se izkrcala med salvami topništva. Zastopniki krajevnih oblasti so ju sprejeli z velikimi častmi. Kralj Boris in njegova soproga sta se odpeljala s posebnim vlakom v Solijo. Po vsej poti so postaje okrašene z italijanskimi in bolgarskimi zastavami. Bolgarska kraljevska dvojica prispe v Solijo danes zjutraj.

Dunaj, 31. oktobra. d. Iz Sofije so popoldne prispela poročila o nameravanem atentatu na dvorni vlak, v katerem sta se vozila bolgarski kralj Boris in kraljica Ivana. Atentat se je ponesrečil. Vožnja kraljevske dvojice od Burgasa po železniški progi preko Plovdiva ni bila brez incidenta. Ko se je dvorni vlak bližal postaji Manole v bližini Plovdiva, je bilo oddanih iz neposredne bližine na dvorni vlak okoli 6 streliv. Eden strel je ranil vojaško stražo v nogo, a drugi strel je zdrobil stražino puško. Vsa proga od Burgasa do Plovdiva je bila z vojaštvom močno zastražena, ker so varnostne oblasti še pravočasno doznale, da se pripravlja od strani prevratnih elementov, v prvi vrsti od komunistov, napad na dvorni vlak. Dvorni vlak se na postaji Manole ni ustavil ter je naglo nadaljeval vožnjo proti Plovdivu. Dvorni vlak je točno po programu došel v Solijo ob 10. dopoldne. Kakor poročajo nadalje iz Sofije, je bolgarska policija bila informi-

rana o atentatu na dvorni vlak, ki so ga baje organizirali komunisti iz Rusije. Policija je še preje izvršila mnogoštevilne preiskave pri raznih bolgarskih komunistih, ki so v bistvu ostale brez vsakega pozitivnega uspeha. Izvršenih je bilo več aretacij.

Sofija, 31. oktobra. d. Bolgarska kraljevska dvojica je prispela točno ob 10. dopoldne v Solijo. Od kolodvora do katedrale, pot kakih 3 km, je vojaštvo najprej tvorilo gost in neprodiren špalir. Za vojaštvom so bila postavljena v špalirju vsa bolgarska patrijotična društva. Šele za njimi je bil dovoljen dostop ostalemu občinstvu. Na vsej poti so morala biti po odredbi policije zaprta vsa hišna vrata, kakor tudi vsa okna. Prebivalstvo je kraljevski dvojici prirejalo ovacije. Še pred neposrednim prihodom kralja Borisa in kraljice Ivane je policija natančno preiskala vse hiše ob poti s kolodvora do katedrale.

Sofija, 31. oktobra. AA. Bolgarska agencija javlja, da je bolgarska kraljevska dvojica prispela ob 10. v Solijo. Ko je poseben vlak, s katerim sta se vozila kralj in kraljica privozila na postajo, je zasvirala godba obe narodni himni. Kralj je stopil iz vagona v generalski uniformi; oba, kralj in kraljica, sta bila jako dobre volje. Ko sta se pojavila, je med prisotnim občinstvom izbruhnil orkan navdušenja in burno klicanje in vzkliranje. Nato je predsed-

nik vlade Ljapčev v spremstvu vseh članov vlade voščil kraljevski dvojici dobrodošlico. Istočasno so zabobneli topovi v pozdrav kralju in kraljici.

Od postaje po glavnih ulicah Sofije do katedrale in kraljevskega dvora se je nabrala velikanska množica ljudi, ki je popolnoma napolnila prostor do vojaškega kordona. V dvorni čakalnici na postaji so se poklonili kralju in kraljici zastopniki oblastev in drugi odličniki, nato pa se je kraljevski par nekoliko odpočil od potovanja. Od postaje se je formirala kraljevska povorka, v kateri so bile delegacije iz vse države, in je bila obdana od vojaštva in orožništva. Vso pot je bil kraljevski par predmet ovacij. Narod je navdušeno vzklikal: »Živela kralj in kraljica!«

Navdušene množice ljudi so naraščale vse bolj, čim bolj se je povorka bližala slavoloku pri mostu. Tam je predsednik sofijske občine z vsem odborom sprejel kraljevsko dvojico in ji v kratkem ponudil kruha in soli. Kralj Boris se je zahvalil s kratkim govorom.

Sofija, 31. oktobra. AA. Bolgarska agencija javlja: Vesti o prihodu kraljevskega para so se takoj razširile po vsej državi. Na vsej progi med Burgasom in Solijo se je prebivalstvo zbiralo na postajah, ki jih je slavnostno okrasilo, ter je manifestiralo in pozdravljalo kralja in kraljico. Na postajah so visele bolgarske in italijanske

zastave. Povsod so se videli grbi bolgarske in italijanske kraljevske hiše. Najlepše je bila seveda okrašena sofijska postaja kakor sploh vse sofijsko mesto.

Povorka je nato krenila dalje po ulici »Kraljice-matere Marije Luize«. Velika množica vojaštva in orožništva je komaj vzdrževala red, ker je navdušena množica neprestano pritiskala in grozila prebiti kordon. Navdušeni klici niso hoteli utihniti.

Ko sta kralj in kraljica prispela pred katedralo, sta dobila blagoslov, med tem ko sta šla v cerkev, pa so zvonili vsi zvonovi. Med cerkvenim obredom so nad mestom in nad katedralo letala letala v eskadrilji in njih formacija je tvorila začetne črke kralja in kraljice. Po končanem obredu je kralj izvršil pred kraljevim dvorom pregled čet.

Sofija, 31. oktobra. AA. Obredu blagoslova zakona v cerkvi Aleksandra Nevskega so prisostvovali razen osebja jugoslovanskega poslanstva tudi člani jugoslovanske delegacije v mešani bolgarsko-jugoslovanski komisiji. Pri blagoslovu kraljevega zakona se je izvršil skrajšani obred. Ob vstopu v cerkev so stali razen drugih tudi fašistični omladinici, ki so pri vstopu in izstopu kralja in kraljice fašistično vzklicali in pozdravljali z roko. Po končanem ceremonijelu je bil defile čet sofijske in drugih garnizij

Jugoslaviji je potreben čim daljši mir

Važna izjava ministra Marinkovića dopisniku »New York Herald« - Jugoslovanske ceste niso za vojno - Odnosaji z Bolgarsko in agrarna fronta vzhodnih držav

Pariz, 31. oktobra. l. »New York Herald« prinaša v svoji pariški izdaji razgovor svojega posebnega poročevalca z jugoslovanskim zunanjim ministrom dr. Vojislavom Marinkovićem. Poročilo se pod naslovom »Jugoslovanske ceste niso za vojno« glasi:

»Jugoslovanski zunanji minister dr. Marinković je v razgovorih z zastopnikom »New York Herald« odločno zavrnil vesti, ki se širijo v inozemstvu, da gradi Jugoslavija pota in železnice v zvezi s pripravami za vojno. Minister je naglasil okolščino, da njegova država ni imela zadostnih prometnih sredstev in da je bila zaradi tega prisiljena, da zgradi nova pota za svojo trgovino. Naravno je, je dejal g. minister, da postane vsaka važnejša cesta in železnica avtomatično tudi strateška, ker se po njih prevažajo tudi armade. Toda to ne pomeni, da so bili razlogi za graditev takšnih prometnih sredstev baš priprave za vojno, nego bile so v prvi vrsti trgovinske potrebe. V ostalem Jugoslavija ne bi mogla že zaradi primanjčevanja kapitala graditi ceste, ki bi bile do cela strateške narave, posebno pa zaradi tega, ker je Jugoslavija nova država in so ji kot takšni potrebni čim daljši mir in čim boljši odnosaji z njenimi sosedji. To je naša določena linija odnosajev na pram zunanemu svetu in ta linija se ne bo spreminjala, je dejal gospod minister.

Z ozirom na Bolgarsko je g. Marinković rekel: Naši odnosaji so normalni in po konferenci v Pirotu kot tudi po ureditvi naših medsebojnih odnosajev vzdolž meje so se prilike mnogo popravile in popravile se bodo še bolj, ko stopi v veljavo načrt o ustvaritvi nevtalne cone ob meji, ki se za enkrat še ni ustvaril. Nesporazum z Bolgarsko ima svoj izvor v tem, da obstojajo tam organizacije, ki mislijo, da morajo izzivati na jugoslovanskem ozemlju nasilna dela, česar mi in naš narod v teh krajih, kot je razumljivo, ne moremo mirno prenašati.

Glede ustvaritve agrarne fronte v vzhodnih državah je minister dejal, da to delo postopoma napreduje z namenom, da se koordinirata proizvajanje in prodajanje produktov. Mi v ničemer ne nasprotujemo uvozu ameriškega žita. Mi želimo, da pro-

damo svoje pridelke na sedanjih tržiščih po boljši ceni, nego se to dogaja sedaj, in da zgradimo boljše delujočo organizacijo v to svrhu. To je vse, je dejal gospod minister. Tretja konferenca, ki se je v zvezi s tem vršila v Bukarešti, je sklenila, da o vsem, kar se stori, stalno obvesti tudi ameriške producente, tako da bi se doseglo vzajemno razumevanje. Čim dobijo ta agrarna pogajanja definitivno obliko, se bosta Romunija in Jugoslavija začela pogajati s Češkoslovaško in nato z ostalimi industrijskimi državami za racionalnejšo izmenjavo agrarnih z industrijskimi

produkti. Ti posli še niso v toliko napredovali, da bi se dalo reči, ali se bo ta zamenjava izvajala na bazi konsignacij, kot je bilo sugerirano, ali na kakšen drug način.

H koncu pripominja dopisnik »New York Herald«: Glede načrta o jugoslovansko-romunski carinski uniji je še pre zgodaj, da bi se dalo reči, kako se bo ta izvedel. Obe državi stremita za tem, da ustvarita novo obliko sodelovanja, toda kako bo to sodelovanje izgledalo, to je vsekakor odvisno od porajajočih se raz-

Angleški prestolonaslednik za Društvo narodov

»Vojna se preprečuje s postopnim ustvarjanjem ozračja mednarodnega sodelovanja«

London, 31. oktobra. AA. Snoči je waleški princ govoril na banketu, ki ga je priredila zveza Društva narodov na čast delegatom imperijalne konference o svetovnem miru. Princ je dejal:

»Dobro vem, da je v vseh deželah še vedno nekaj ljudi, ki menijo, da Društvo narodov ne bo moglo preprečiti druge uničevalne vojne. Naprosil bi te ljudi, naj mislijo malo globlje in pomislijo, da se vojna ne da preprečiti v 11. uri s takojšnjo in energično akcijo, temveč s postopnim in trajnim ustvarjanjem ozračja mednarodnega sodelovanja in zaupanja. Nadalje nastaja vprašanje, ali imajo ti ljudje v zameno Društva narodov kaj boljšega, kar naj bi zagotovilo svetovni mir in obnovilo blagostanje sveta. Imperijalna konferenca nudi najbolj prepričevalni dokaz, da je možno mednarodno sodelovanje na zelo široki podlagi. Tu je zastopana četrtina človeštva najrazličnejših plemen in jezikov, ki je vsa združena pod britansko krono na osnovi skupne tradicije in lojalnosti.

Ti narodi uživajo popolno civilno in politično svobodo. Njihova narodnost je ohranjena in se razvijajo popolnoma svobodno.

Če je že ena četrtina človeštva pokazala, da je resnična zveza neodvisnih narodov izvedljiva, je upravičeno upanje, da bodo storile tako tudi ostale tri četrtine sveta. Za britski imperij je življenjskega pomena, da pride do tega. Imperij ima meje na

vseh kontinentih in oceanih in potrebuje svetovnega miru in ne samo lokalnega.

Tajnost enotnosti britskega imperija je popolna enakopravnost in svoboda vseh delov in brezpogojno spoštovanje medsebojnih obveznosti.

Kralj je poslal udeležencem slavja sporočilo, v katerem izraža upanje, da bo zveza Društva narodov skupno s sličnimi organizacijami v drugih državah zagotovila Društvu narodov podporo javnega mnenja, ki je tako življenjskega pomena za končni uspeh Društva.

Aretacije Ukrajincev na Poljskem

Varšava, 31. oktobra. AA. Pat poroča: O priliki preiskave v tajništvu ukrajinske organizacije v Undovu so odkrili obtežilen material, ki kompromitira predsednika občine Levickega in tajnika Makruška. Oba so aretirali. Materijal dokazuje, da sta bila aretiranca v medsebojnih stikih, ter tudi v stikih z nekaterimi inozemci ter da sta delala proti poljski državi. Oba sta izročena sodišču.

Varšava, 31. oktobra. d. V Lvovu je bil danes ukrajinski voditelj in predsednik ukrajinskih demokratov, član interparlamentarne unije dr. Konstantin Levički, aretiran. Dr. Levički je nosilec liste ukrajinskobolruskega bloka. Aretiran je bil dalje tudi tajnik ukrajinskodemokratske stranke dr. Makruška. V Zalesčikih je bil aretiran bivši ukrajinski senator dr. Beranek.

Nov poraz ekstremnih strank v Nemčiji

Berlin, 31. oktobra. AA. Na konferenci prvakov parlamentarnih strank je bil zavrnjen predlog narodnih socializmov in komunistov, naj se skliče nemški parlament na takojšnje nujno zasedanje. Nemški državni zbor se sestane 5. decembra.

Volilna zmaga imperijalne stranke v Angliji

London, 31. oktobra. AA. V južnem Paddingtonu so bile zaradi konservativnega poslanca komodora Kinga parlamentarne nadomestne volitve. Izvoljen je bil kandidat imperijalne kraljevske stranke podadmiral Tavor z 11.209 glasovi. Konservativni kandidat je prejel 10.268 glasov, delavska kandidatka Miss Evans Dorothy 7944 glasov, kandidatka združene imperijalne stranke pa 494 glasov. Taylor je zmagal z večino 941 glasov.

General Pangalos aretiran

Atene, 31. oktobra. AA. Atenska agencija javno aretirali. Uporniški pokret je popolnoma udušen.

Atene, 31. oktobra. AA. Atenska agencija javlja: Odkritje zarote generala Pangalosa je izzvalo nepričakovano iznenadenje v vsej državi. Po vestih iz vseh mest vlada povsod odlični mir in red. V Atenah so izvršene nadaljne aretacije.

Atene, 31. oktobra. n. O aretaciji generala Pangalosa smo izvedeli še tole: Vlada je zahtevala, da se vsi krivci brezobzirno in s primereno strogostjo kaznujejo. Vse krivce bodo postavili pred sodišče radi veleizdaje.

Nov umor med makedonskimi

Sofija, 31. oktobra. AA. Snoči okoli pol 12. je v ulici Jedgareh Josuh umoril makedonskijevski Trkov Marjanov makedonskijevski Nanaso Vitlarevega. Morilec je pobegnil. On je bil telesna straža Humalovskega in Klusevega. Umorjenec je star 28 let in je bil pristaša Mihajlova.

Demanti vesti o ameriškem moratorij

Washington, 31. oktobra. AA. Državni tajnik za zunanje zadeve Stimson je demantiral vesti, da bi bila vlada nameravala dovoliti moratorij za plačevanja vojnih dolgov v zvezi z moratorijem reparacijskih dajatev. Po stališču vlade so vojni dolgovi in reparacije popolnoma ločene stvari.

Tri nadaljne žrtve v Maybachu

Pariz, 31. oktobra. AA. Iz Saarbrückena poročajo: V bolnici so podlegli nadaljni trije ranjeni maybaške katastrofe, tako da je število žrtve doseglo 98.

Preporodovci

Jugoslovanski pokret med slovensko mladino
1. 1912—1914

Ko se v minulem stoletju prerodili južni Slovani kulturno in politično, je zrastle čisto po naravni poti pokret njihovega ujedinjenja v državno-politično, gospodarsko in kulturno narodno enoto. Germanska ekspanzivnost ni več mogla zajeziti razvoja v narodno politični zavesti Jugoslovanov. A imela je moč, ki je razcepljeni južni Slovani niso imeli: gospodarsko moč. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je skušala evropska diplomacija odpraviti južnoslovansko vprašanje na »lep« način s sveta, z berlinsko pogodbo 1. 1878. Osrednje-evropska germanska in azijska turška ekspanzivnost je po svoje »reševala« vprašanje porajajočega se gibanja južnih Slovanov. L. 1908 se je lok napel do skrajnosti. Južni Slovani so zavrgli lažnivo diplomatsko politiko in se začeli pripravljati na samoobrambo z bojem na življenje in smrt. To geslo je sprejela med Slovenci omladina »Preporodovcev«.

Dne 12. I. 1912 se je osnovala v Ljubljani prva revolucionarna organizacija jugoslovanskih srednješolcev v Sloveniji. Idejo je sprožil akademik Franc Fabjančič, organizacijo pa je izvedel njegov brat Vladislav. Bistveni program: razširiti revolucionaren pokret jugoslovanskega ujedinjenja, vzgojiti inteligenčni naraščaj v tem pokretu in razširiti idejo med ves narod. Najmočnejša dijaška organizacija v zadnjem desetletju pred svetovno vojno je bila narodno-radikalna. Ko je spoznala, da Slovencev ne more rešiti narodno obrambno delo z zbiranjem »markic«, je sprejela revolucionaren program samoobrambe z bojem na življenje in smrt proti Avstriji in za cilj si je postavila državno-politično ujedinjenje vseh južnih Slovanov, da se rešijo gospodarskega in kulturnega propadanja. Stopili so v zvezo s hrvatsko, srbsko in bolgarsko omladino, med katero se je osnoval enak revolucionaren pokret. V Ljubljani si je osnovala nova mladina glasilo »Preporodec« za propagando svojih idej. Največji agitator novega pokreta je postal dijak sušške gimnazije Ivan Endlicher, idejni vodja Avgust Jenko, organizacijsko zvezo z južnimi pokrajinami je vodil Vlad. Fabjančič.

Avg. Jenko je izrazil bistvo programa Preporodovcev v prvi doli v tem smislu, da načelno odklanja vsakršno milostno reševanje vprašanja Jugoslovanov, da si morajo Jugoslovani priboriti svobodo z lastnimi žrtvami. 1. junija 1. 1913 (komaj dobro leto pred vojno) je izrazil ta svoj program z naslednjimi besedami:

»Ali bi bilo sploh pošteno in častno za nas, če bi sprejeli tisto kot dar iz rok našega zataleca, kar si lahko priborimo z lastno močjo? Če je upanje na ta dar že samo ob sebi nesmiselno, ker se ne more nikdar izpolniti, je pa misel, da bi mi, ki imamo po naravnem zakonu prav tako pravico do svobode kakor vsi drugi narodi in moramo brez nje propasti kakor vsak nesvoboden narod, da bi mi dobili to svobodo omadeževano, opljuvano in one-

Avgust Jenko

časteno kot velikodušen dar iz rok našega najhujšega sovražnika, ta misel je tako podla in sramotna, da radi nje zaslužimo vse krivice, ki smo jih kdaj pretrpeli. Dokler ne bomo spoznali, da je svoboda tem več vredna, čim več krvi je bilo prelite zanjo in da brez velike in radosne žrtve sploh ni svobode, dotlej ne bomo še zreli zanjo. Preroditi se moramo do dna, naša srca in naše duše mora prepoiti divji upor, ki nas bo vodil v borbo maščevanja in iz te borbe bo vzklila resnična svoboda, ki bo nas vredna in ki bomo mi nje vredni.«

Kako je Avg. Jenko napisal to svojo veroizpoved z resnično svojo srčno krvjo, je potrdil s svojo smrtjo v prvi bitki pod Cerom 16.-17. avgusta 1914, ko je padel kot jugoslovanski dobrovoljec v srbski vojski. Najidealnejši mladenci, komaj 20 let star, je živel in umrl za idejo ujedinjenja Jugoslovanov s toliko ljubeznijo, da zasluži ime največjih junakov in najglobljo hvaležnost vseh, ki uživajo tako dragoceno kupljeno svobodo.

Njemu enak v delu in trpljenju je daroval za svobodo Jugoslavije svoje življenje Ivan Endlicher, apostol jugoslovanske ideje, organizator pokreta po vseh južnoslovanskih deželah. Tik pred glavno sodbo pred sodiščem v Gradcu je umrl v ječi po 14 mesecih zaporu.

Vzgojila sta z besedo in vzgledom jugoslovanske dobrovoljce v slovenskih vrstah, ki so šli kakor onadva junaka v smrt. Spoznali so, kar jim je dejal veliki apostol Jenko: »Brez velike in radosne žrtve sploh ni svobode.«

Njima — Avgustu Jenku in Ivanu Endlicherju — in njunim učencem dobrovoljcem in vsem

Veleizdajniški proces v Ljubljani

Poglavje iz knjige Iv. J. Kolarja
»Preporodovci«.

Dne 26. septembra 1914. je vložilo c. kr. drž. pravdnistvo pri c. kr. deželnem sodišču v Ljubljani obtožnico zoper 6 akademikov in 26 srednješolcev. Preiskovalni sodnik je zbral najbolj obtežljive dokaze: zaplenjeno korespondenco, pravila, imenik članov, zvezo z očitnimi »veleizdajalskimi« listi (»Preporodec«, »Glas Juga«, »Zastava«, »Narodno ujedinjenje«, »Vihor«, »Jugoslavija« i. dr.). Neizpodbitne priče so bile lastnoročno podpisana pisma: Kosova 12. III., 5. IV. 1913., Grabnarjevo in Lovšinovo 15. X. 1913., Novakovo pismo Rantu, poročilo o goriški organizaciji, Zgajnarjevo pismo Endlicherju in Omahnu, I. Stampflovo pismo Fr. Hrovatu, Zagovarjati se je bilo skoro nemogoče, ko so tako trdovratno pričali njihovo krivdo dostavki v pismih. »Prosim, da to pismo sežgeš«, ali pismo Sevniku: »Vsa pisma, ki jih dobiš od naše orga-

Anton Stefančič in Janko Oblak pa sta bila (poleg zgoraj navedenih) člana imenovane organizacije.

3. Ivan Zgajnar, Juš Kozak in Matija Ambrožič so bili 1. 1913 in 1914 ustanovniki in voditelji »Jug. kluba sloven. akademikov na Dunaju«, ki je svoj obstoj pred gosposko skrival, ter so si z omenjeno srednješolsko organizacijo v Ljubljani dopisovali in deloma vodili njeno delovanje.

4. V. M. Zalar je bil urednik »Glasa Juga«, ki je bil v tesni zvezi z imenovano organizacijo, in je prepustil svoje ime za njene okrožnice, jih sprejemal in razdeljeval in končno imel sploh vodilno vlogo v zadevah organizacije.

5. Gustav Omahen je posredoval korespondenco med »Organizacijo« v Ljubljani in »Jug. klubom slov. akad. na Dunaju«, zato da je prekrival obstoj »Organizacije«, ter pri tem tudi imel vlogo voditelja srednješolskega gibanja.

Preporodovci po obsodi 24. decembra 1914.

Spredaj sede: Gustav Omahen, Viktor Fettich, Janko Kos, Dan. Majaron, A. Kuntarič, Ivan Oblak. — V sredi sede: Juš Kozak, Ivan Zgajnar, V. M. Zalar, Evgen Lovšin, Ad. Ponikvar, A. Stefančič. — Stojijo: Anton Gunde, Franc Tavčar, M. Ambrožič, Vladimir Premrov, Leo Kavčnik, Franc Vizjak, Jože Arh, Pavel Grabnar, Maks Košir, Greg. Fedran. — Zadaj: Fr. Grebenc, Jakob Avšič, 8 jih manjka.

nizacije, uniči, ko odrabijo, ker so kolikor toliko kompromitirane. Na Fabjančičevem domu so zaplenili imenik in pravila prve organizacije. S tem je preiskovalni sodnik Stoeckl gospodaril tako porazno, da so nekateri obupali nad zagovorom, češ, saj itak že vse ve.

Strašne ure so takrat preživljali jetniki v preiskovalnem in zavarovalnem zaporu: Endlicher, Novak, Lovšin, Ponikvar, Kozak, G. Omahen, Zalar in Zgajnar in Stefančič. Zunaj vojska, izjemno stanje; nad njimi veleizdaja, vešala. Iz negotovosti jih je vsaj delno rešila — obtožnica: zdaj so vsaj nekaj vedeli, pri čem so vsaj za nekaj časa.

Obtožba.

(Sodni akt Vr. IX. 643/14—317).

1. Janže Novak in Ivan Endlicher sta v letih 1913. in 1914.

a) na Kranjskem in Primorskem podpisala velesrbsko (?) propagando, namenjeno na odtrganje južnih delov od Avstro-Ogrske, s tem, da sta naglašala deloma posameznikom, deloma v govorih pred več ljudmi, da je ujedinjenje vseh jugoslovanskih narodov potrebno, ter agitirala med dijaštvom, naj pripravljajo ljudstvo na bodoče ujedinjenje. S tem sta se posredno lotila akcije za odtrganje delov od enotne državne zveze *)

b) snovala sta med dijaki zveze, oz. skušala snovati take zveze, ki naj bi imele namen, ščuvati k zaničevanju in sovraštvu zoper enotno zvezo avstro-ogrsko monarhije.

2. Adolf Ponikvar, Evgen Lovšin, Hugo Mešiček, Ivan Kos, Danilo Majaron, Franc Vizjak, Bogomil Vizjak, Rajko Paulin, Viktor Fettich-Frankheim, Leo Kavčnik, Jakob Avšič, Albin Fakin, Gregor pl. Föderanperg (=Fedran), Silvin Pakiž, Josip Arh, Franc Tavčar, Maks Košir, Vinko Zorec, Franc Grebenc, Anton Gunde, Pavel Grabnar, Anton Kuntarič in Vladimir Premrov so bili deloma ustanovniki, nabiralci in predstojniki takozvane »Organizacije« slovenskih srednješolcev, tajne družbe v Ljubljani v letih 1912, 1913 in 1914.

* Besedilo po uradnem prevodu obtožnice.

nešte mli znanim in neznanim junakom, ki so kakorkoli prinesli žrtev lastnega srca za svobodo Jugoslavije, je posvečen spominski dan nekdanjih Preporodovcev, ki se zbirajo te dni na praznike mrtvih.

Njima in njunim vernim je posvečen zgodovinski opis pokreta »Preporodovcev«, ki ga je izdal te dni Ivan Kolar v knjigi »Preporodovci 1912—1914«.

6. A. Stefančič je a) odobral sarajevski atentat, češ, da je ta opravičen zato, ker so prepovedali sokolski izlet.

b) nagovarjal policijskega uradnika, naj mu preskrbi fotografije policijskih agentov in mu ponuja 50 Kron.

S tem so zakrivali

1. Janže Novak in Ivan Endlicher ad 1. a) hudodelstvo veleizdaje, v smislu § 58 c. k. z.; 1 b) hudodelstvo motenja javnega miru, v smislu § 65. k. z. ter naj se kaznujeta po § 59. II (= kaznen za posredne udeležence pri veleizdaji 10—20 let ječe) in po § 34. k. z. (če je zločinec zagrešil več zločinov, naj se kaznuje za zločin, za katerega se zahteva ostrejša kazen).

ad 2, 3, 4, 5, 6, navedeni so zakrivali pregrešek zoper javni pokoj in red v smislu §§ 285 (udeležba pri tajnih družbah) 286a, 287 a, b, c, d, e, 288/2 in 289 k. z. (predstojniki, nabiralci in posredovalci tajne družbe), ter se kaznujejo po § 282/2 k. z. (1 do 3 mes. zapor), deloma po § 288 (predstojniki in nabiralci v zapor od 3 mesecev do 1 leta.)

Stefančič tudi radi razžaljenja uda ces. hiše, (po § 64 1—10 let ječe.)

Utemeljevanje razlogov od 7.—21. strani v obtožnici vsebuje marsikatero nesmiselnost, mnogo napačnega. Ali bistvo je preiskovalni sodnik vendar zadel: zaroto in glavne udeležnike tajne organizacije.

Advokati.

Braniti veleizdajo, in to v vojnem času, ni bila lahka stvar! Res so bile simpatije slovenske javnosti na strani obtožencev. Direktor II. drž. gimnazije Anton Stritof je na soglasni sklep prof. zbora prosil pri sodišču, naj bi dovolilo Lovšinu in Ponikvarju delati maturo. Prof. zbor je bil pripravljen priti na sodišče, da bi se vršila maturo v navzočnosti preiskovalnega sodnika. Sodišče jeto odbilo, profesorji pa so dobili od dež. predsednika nov ukor.

Obtožence so zagovarjali advokati: dr. Fran Novak spočetka sam vseh 32 obtožencev, na pomoč so mu prišli dr. Karel Triller, dr. Vladimir Ravnihar, dr. Josip Ažman, dr. Anton Švigelj in dr. Fran Zupanec. Glavno razpravo so zavlačevali, da bi dobili ugodnejšo priliko, najti primerno sodišče. Predlagali so med drugimi tudi novomeško sodišče. In splošno se je smatralo, da bo vojne res kmalu konec. Nekateri obtoženci še na svobodi so se res vsaj začasno rešili, ko so odšli med zavlačevanjem razprave k vojakom: Mešiček, Pakiž, Paulin, B. Vizjak in V. Zorec. Nemški sodniki so mislili seveda drugače.

Bilo je nekaj dni pred razpravo, ko sta

se sešla na jezdne sprehodu dr. Fran Novak in preiskovalni sodnik dr. Stoeckl. Bila sta si dobra znanca od službenih poslov na sodišču in se večkrat sešla tudi v privatni družbi. Ob tej priliki je Stoeckl namenoma sprožil besedo o bližajočem se veleizdajniškem procesu slovenskih študentov: »Gospod doktor, tudi Vi ste zagovornik obtoženih. Svetoval bi Vam v Vašem lastnem interesu, da bi opustili zagovornišvo. Stvar namreč ni tako nedolžna, kakor jo skušajo prikazati, to je čisto prava veleizdaja.«

Dr. Fran Novak ga je zavrnil: »O tem vsaj zdaj še ne moremo soditi, a zagovornišva ne morem odložiti, ker si štejem to nalogo kot svojo dolžnost.«

Dr. Stoeckl: »Potem mi dovolite, naj Vas opozorim na previdnost. Vaša beseda je vplivna tudi v politični javnosti. Utegne Vam škodovati, ako bi posegli v svojem zagovoru predaleč. Glejte (pri tem potegne Stoeckl iz žepa rolo) tu je med drugim tudi Vaše ime: preti Vam konfinacija!«

Zadnji trumf! Ali sam odstopi, ali pa boš moral odstopiti. Zagovarjal pa jih ti ne boš! To se je dalo razumeti iz gornjega miglaja. Dr. Fran Novak je vztrajal in s tovariši rešil vse, kar se je dalo rešiti. Zadnja in glavna, odločujoča opora obtožencem in zagovornikom pa so bili — slovenski sodniki.

Glavna razprava

Od 21. do 24. decembra se je vršila glavna obravnava. Endlicher se je popolnoma vdal v usodo in sprejel nase vse »grehe«, ki so mu jih očitali, tudi take, ki jih ni storil. Hotel je olajšati breme svojim zdravim tovarišem, on sam je zaslutil v sebi bližajoči se konec. Uporno mu je sledil Janže. Obsodba pravi: »Janže Novak sam pripoveduje, da je navdužen pristaša narodnega in kulturn. ujedinjenja Jugoslovanov.« (Razlogi obsodbe, str. 20.) Enako je Gustav Omahen sprejel nase marsikaj, kar je obtožnica očitala drugim. Tako je dejal, da so načrtani osnutki bomb njegovo delo (delal jih je v resnici njegov brat Janko). Ker se je za to javil tudi Janko Omahen in Milan Zajc, je sodnik Jos. Bežek zavrnil drž. pravdnika, rekoč: »Čudno, da se »potegujejo« za avtorstvo teh skic kar — trije! To dovolj dokazuje, da niso niti omembe vredne, sicer bi avtorja sploh ne mogli najti, če bi pomenile to, kar misli drž. pravdnik!«

Na to vstane drž. pravdnik: »Jaz pa mislim, da je ravno to dovolj dokaz, kako bi tudi v Ljubljani padale državnikov.«

»Protestiram!!« se vzdignejo zagovorniki kakor en mož in predsednik je moral opominjati k redu.

Tri dni je trajala obravnava. Na sveti večer 24. decembra opoldne se je zaključila.

Ivan Endlicher

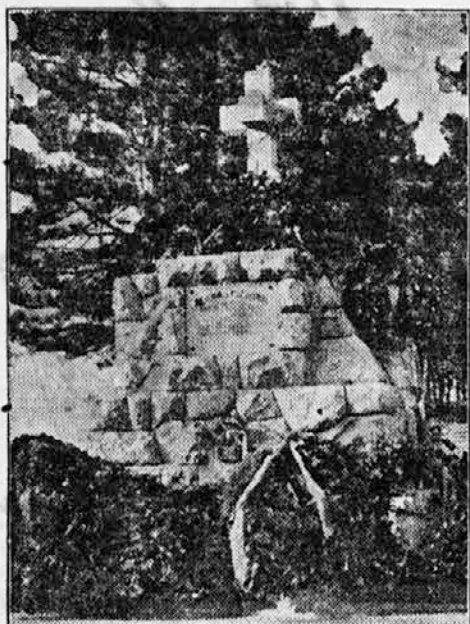
Izjemno sodišče je poslovalo namesto porote. Senat je tvorilo 6 sodnikov. V takem primeru so sklepali z absolutno večino glasov: vstevši predsednikov glas. Tako je glasoval tudi ta senat. (V senatu so bili 3 Nemci in 3 Slovenci.) Najprej sta stavila predloge Nemca, Hauffen in Kočvar-Kondenheim, strogo v smislu obtožnice in drž. pravdnika Neubergerja, tudi Nemca.

Tretji pride na vrsto Fran Milčinski in zasluče vso obtožnico — na glavo, prikaže »veleizdajo« in »dolžen poskus le motenja javnega miru, kar obtoženci tudi sami priznavajo. Delo obtožencev pa se more smatrati le za kulturno stremljenje. — Za Milčinskim sta enako energično pobijala obtožnico sod. svetnika Božidar Bežek in dr. Fran Regallj. Zadnji je glasoval predsednik senata J. Pakj, ali njegov glas že ni več mogel spremeniti odločitve. Na podlagi glasovanja 3 : 3 glasovom je predlog drž. pravdnika propadel.

Glavna obtožnica Endlicher in Novak sta bila s tem oproščena obtožbe glede veleizdaje (žal, le za kratko dobo, ker je drž. pravdnik vložil ničnostno pritožbo). A tudi za drugi del obtožbe se je posrečilo doseči najmilejšo stopnjo kazni. Iz razlogov v obsodi in iz zapisnika o posvetovanju so razvidne glavne točke njihovega obrambnega zagovora v prid obtožencem:

Na podlagi korespondence in člankov Av-

Na Avali

Spomenik neznanemu vojaku na Avali

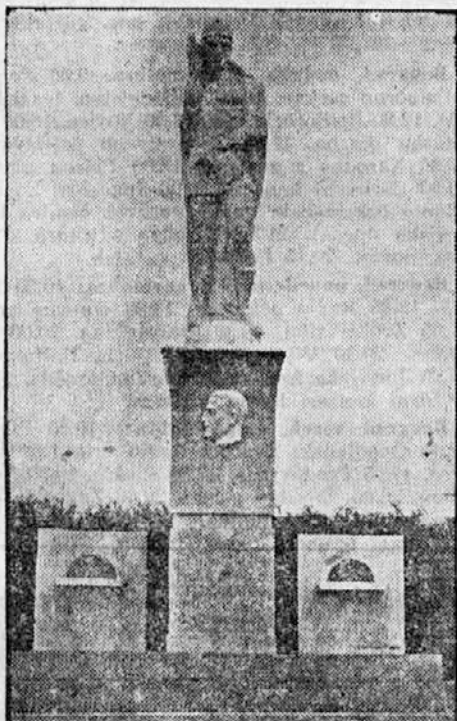
Simbol vseh žrtev in vsega trpljenja, kar jih je dal in pretrpel jugoslovanski narod za svoje osvobodjenje in zedinjenje je grob neznanega vojaka na Avali. Ni spomenika na svetu, ki bi bil tako zaslužen postavljeno, ko ta na Avali. Vse gorje, vso grozo, ki jo je mogel dati pekleni ogenj svetovne vojne, vse to je pretrpel neznan vojak v prednji črti. Ginil in umiral je, trpel glad in mraz, bil zadet še od drugih neizgovornih — a vedno zvest je ostal svoji nalogi in se boril za zmago domovine. — Najvišji primer večne zvestobe in najvišjega patriotizma je bil naš vojak.

Z globoko pobožnostjo se narod spominja na današnji dan vseh velikih žrtev vseh onih naših junakov, ki so neznani in brez slave ginili in umirali v rovih, a tudi z obljubo, da ne bo nikdar pozabil njih žrtev, temveč z enako zvestim delom za domovino utrdil svobodo, ki so jo priborili oni.

Slava neznanemu junaku na Avali! — Slava vsem, ki so krvaveli za kralja in domovino!

Spomenik padlim vojakom na ljubljanskem pokopališču — Za spomenikom so grobi judenburških žrtev

Spomenik na grobu voditelja in organizatorja slovenskih gasilcev — Barleta

Na ljubljanskem pokopališču

Vsako leto obhajamo spomin na one, ki so nas zapustili. Mnogo, mnogo jih leži v črni zemlji, mnogo, ki jih narod še ni pozabil, še več pa onih, ki leže pod zemljo pozabljeni, zapuščeni, ter čakajo, čakajo... In marsikdo, ki obišče te dni naši dve pokopališči, niti ne ve, kdo vse tu spi nevdramno spanje.

Dan mrtvih.

Med cveticami gore luči. Ljudje hodijo sklonjeni, žalostni. So pa tudi grobovi, ki razpadajo, čeprav bi zaslužili tisti, ki leže v njih, da se jih spominjamo.

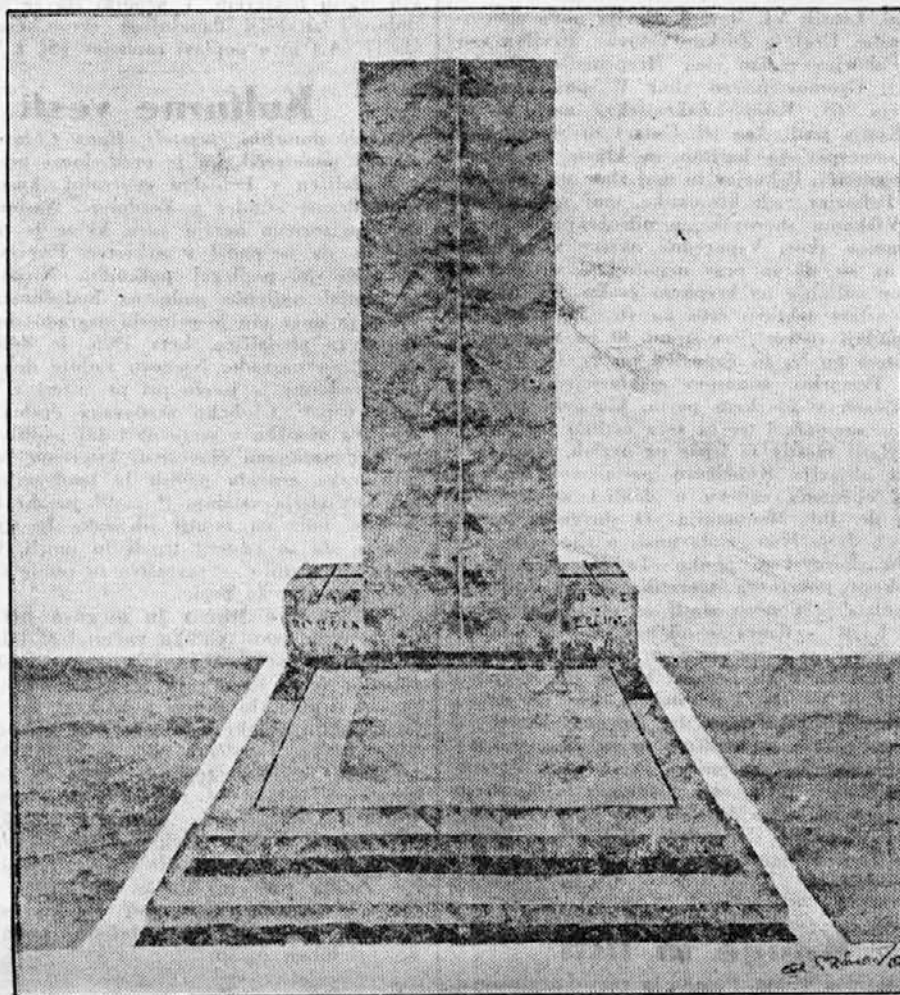
Pojdimo ob teh dnehi na grobove.

Komaj stopimo na staro pokopališče sv. Krištofa, vidimo grob misijonarja Fr. Ks.

spava stvoritelj »Martina Krpana« Franc Levstik, oče naše lepe slovenščine. V tej grobnici so še pokopani: Andrejček Jože, velika patriota Anton in Božidar Raič, rodoljubni pesnik Ivan Resman, zgodovinar Simon Rutar, večletni urednik »Slov. Naroda« Ivan Železnikar.

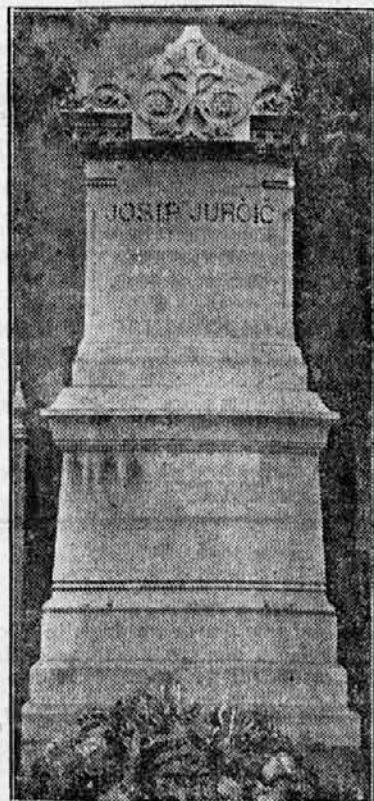
Ne daleč od tu sta pokopana oče slovenskega planinstva Franc Kadižnik in mecen slovenskih medicincev dr. Ivan Oražen. Svoj mir je tu našel tudi Jakob Alešovec, ki so mu svojčas kupili priprosti nagrobni spomenik ljubljanski dijaki.

Tu počiva tudi eden najboljših prijateljev Franca Prešerna, Andrej Smole, kjer ga »črne te zemlje pokriva odeja.«

Novi Borštnik-Verovškov spomenik

Pirca, ki je 38 let misijonaril med Indijanci in ki ni samo med divjaki širil vero in kulturo, marveč je tudi na Kranjskem oral ledino, saj je bil takorekoč prvi slovenski vrtnar ter napisal prvo slovensko knjigo o vrtnarstvu, »Kranjskega vrtnarja«. Uredil je l. 1880. Hvaležni Kranjci in Ame-

Grob romanopisca Josipa Jurčiča

rikanci so mu postavili skromen spomenik, na katerega so napisali:

Marsikteri Slave so sinovi
šli na žetvo slave križem svet,
našel sloves ti si v zemlji novi,
ki ti s smrtjo ni bil oduzet.

Ne daleč od njega počiva Mihael Ambrož, ki je bil ljubljanski župan, deželni poslanec in odbornik v prvem deželnem zboru. Bil je tudi med ustanovitelji »Narodne čitalnice« in njen prvi predsednik.

Lepo grobnico je zgradilo »Slovensko pisateljsko društvo«. Tu počiva naš nepozabni pesnik Anton Aškerc, ki je zapel:

»vse orožje eno vam pomaga —
bratovska je sloga to orožje!...«

Istotam pa počiva tudi njegov učenec, nežni pesnik Franc Gestrin. Poleg njega

skladatelj »Ksenije« in »Mladih vojakov«, Viktor Parma ima tudi tu svoje počivališče, ravnotako skladatelj Franc Gerbič, skladatelj »Napreja« in državne himne Davorin Jenko, ki pa še do danes nima spomenika.

Tu je našel svoj mir tudi dr. Gregor Žerjav.

Brez spomenika sta pa še danes Ivan Adamič in Rudolf Lunder, ki sta padla kot žrtvi narodnostnih bojev, kot žrtvi avstrijske soldateske 20. septembra 1908. Je pač za današnje čase nerazumljivo, kje je njun nagrobni spomenik. Poleg teh dveh leži Arnošt Windischer, ki je umrl kot žrtev znanih narodnostnih bojev v Ptuju.

Prav blizu spavajo naši najboljši:

Ivan Cankar, naš največji pisatelj, mojster slovenskega jezika. Njegov grob je vedno v svežih cveticah, ki jih donaja nežna roka nepozabljenemu.

Pesnik »rožnih polj in kmetijskega življenja« Josip Aleksandrov Murn in pa slovenski Heine Dragotin Kette, ki sta umrla v isti hiši in na isti postelji in ki sta tudi po smrti še združena.

Krasen, dva metra visok spomenik krasi grob organizatorja našega gasilstva, Franca Barleta. Brez spomenika je žal poverjenik za narodno obrambo v narodni vladi ob prevratu dr. Lovro Pogačnik.

Na naša gorenjska znamenja spominja spomenik Dolničarjev.

Lep je spomenik, ki so ga postavili žrtvam svetovne vojne. Tam blizu leže tudi mučeniki, ki so bili ustreljeni v Judenburgu dne 16. maja 1918:

Vodja ustaje Anton Hafner, Karel Možina in Josko Dantovič, razen teh Alojzij Rogelj in Alojzij Štefanič. Med njimi spi narodni mučenik Ivan Endlicher, ki je žrtvoval svoje mlado življenje za svojo domovino.

Tudi pisatelja »Gospodina Franja«, Franja Maslija-Podlimbarskega so prepeljali l. 1922 iz Puljskave na Nižjem Avstrijskem, kjer je umrl v avstrijski internaciji.

Krasen spomenik ima Kadilčeva rodbina, ki ga je izdelal Zajc. Ravnotako je lepa grobnica Tönniesove rodbine, ki je izdelana v čistem romanskem slogu.

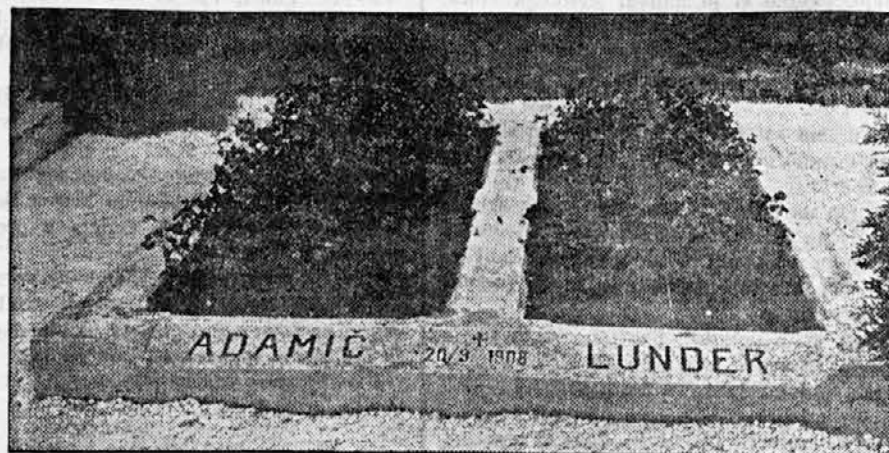
Ne smemo pa prezreti groba dr. Ivana Šusteršiča, zadnjega glavarja vojudine Kranjske in predvojnega voditelja Slovenske ljudske stranke.

Spa pa še tu nebroj drugih znanih in neznanih ljudi. Nekaterim so postavili lepe spomenike, drugi zopet leže pozabljeni.

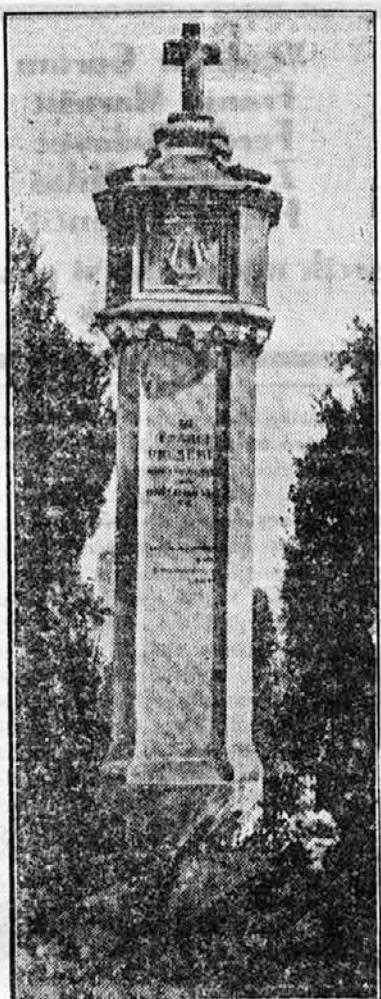
Toda pod zemljo so vsi enaki... prah in penel...

Grob iznajditelja ladijskega vijaka Resslera

Grob septemberskih žrtev Adamiča in Lundera — brez spomenika

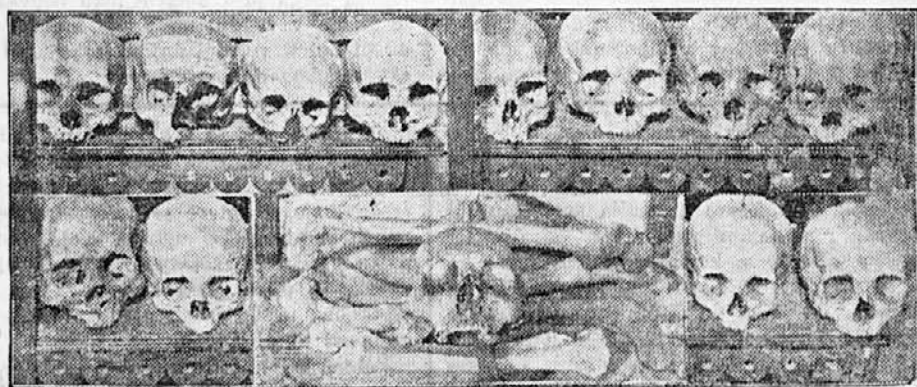

Prvotni Presernov spomenik v Kranju

Nagrobni spomenik buditelja celjskih Slovencev dr. Ivana Dečka

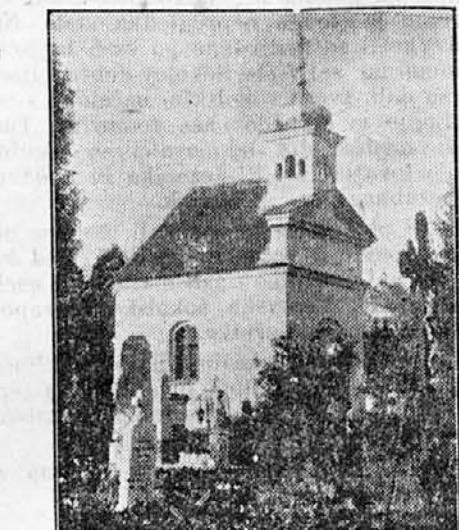
Ko je bil položaj celjskih Slovencev najstrašnejši, je vstal velik mož, odvetnik dr. Ivan Dečko, eden naših najzaslužnejših narodnih delavcev. Organiziral je v Celju vse narodno življenje ter ga tesno zvezal z gospodarsko osamosvojitvijo. Bil je med ustanovitelji Južnoštajerske hranilnice, najstarejšega narodnega denarnega zavoda na severu ter je zastopal Slovence v štajerskem deželnem zboru. Za svoje neustrašeno delovanje si je nakopal sovraštvo Nemcev, večen pa ostane njegov spomin med narodnimi Celjani. Umrl je 1. 1907. Po njem je imenovan tudi Dečkov trg v Celju.

Zadnji grob mogočnih celjskih grofov

Za glavnim oltarjem Marijine cerkve v Celju se čuvajo poslednji ostanki Celjskih grofov: lobanje. Ta cerkev je bila nekdanj minoritska cerkev in celjski grofje so bili vneti podporniki minoritskemu samostanu; mnogi izmed njih so si tu izbrali svoje zadnje počivališče.

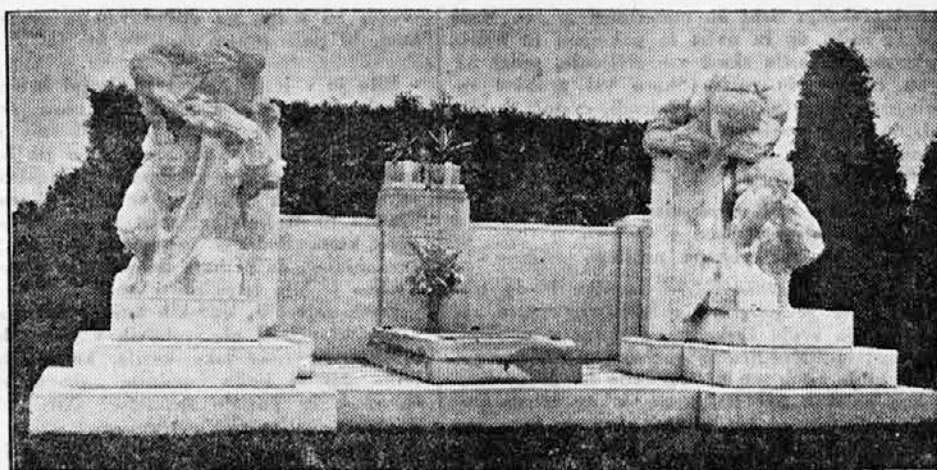
Celjski grofje izhajajo od gospodov Sovneških, ki zopet izvajajo svoje poreklo od nekdanjih mejnih grofov Savinjske marke, ki so skoraj brezdvomno domačega, korotanskega rodu. Friderik I. Sovneški je leta 1331. po izumrtju grofov Vovbrskih postal gospodar Celja ter si je pridobil grofovski naslov. Za njega in njegovih naslednikov je moč tega rodu silno narasla; pridobili so si ogromnih posestev po jugoslovanskih zemljah in tudi preko njih. Za Hermana II., ki je bil tast cesarja in ogrsko-hrvatskemu ter češkemu kralju Sigmundu, pa so odločilno posegali tudi v evropsko politiko. Hermana II. sin Friderik je bil sicer zapleten v nesrečno tragedijo svoje druge

Kapelica z grobom škofa Antona Martina Slomška

kopališče je bilo ob sedanji cesti v Kamnico pod Kalvarijo. O njem priča dandanes samo še mrtvašnica, ki pa je spremenjena v malo stanovanjsko hišico, ki nosi zadnjo številko Vrbanove ulice. Tam, kjer so se nekoč vrstili grobovi starih Mariborčanov, se širijo travniki s pisanim poljskim cvetjem. Ničesar več ne priča o njih, ki spijo tu svoje večno, nevzdravno spanje.

Po opustitvi tega prvotnega zunanjega pokopališča, je dobila stolna fara novo, ki stoji še dandanes ob Strossmayerjevi ulici, magdalenska fara pa si je uredila na Pobrežju na severni strani ceste, ki vodi iz Maribora k Devici Mariji v Brezju. Tudi to se uporablja še dandanes kot »Magdalensko pokopališče«. Se nadaljni razvoj mesta pa je naposled trčil tudi ob Staro mestno pokopališče ob Strossmayerjevi ulici, zato je bilo sklenjeno, da se opusti in zgradi novo na Pobrežju na južni strani ceste v isti višini z magdalenskim. Tako je nastalo

Zadnje počivališče voditelja dr. Kreka

Mariborsko pokopališče

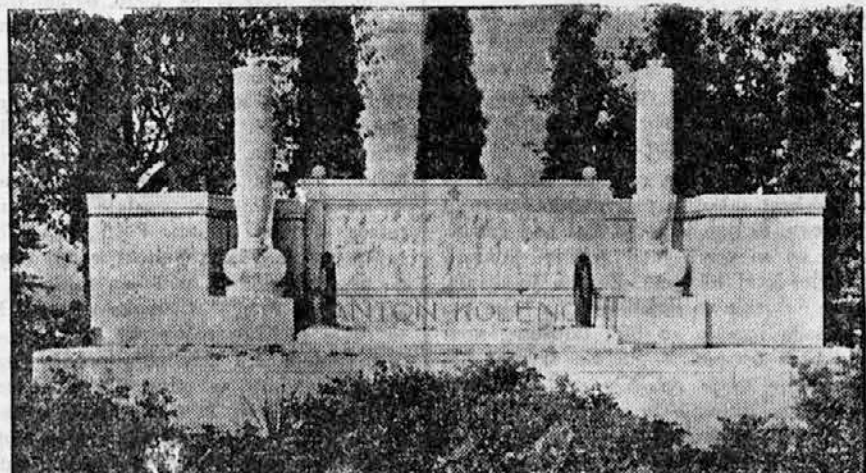
Prve svoje mrličke so Mariborčani pokopavali po tedanji splošni navadi krog cerkve, krog sedanje stolnice, ki je bila zgrajena prva, seveda ne v sedanjem obsegu, in krog cerkve sv. Magdalene na desnem bregu Drave. Iz tedanjih in tudi še poznejših časov so se v notranjem in zunanjem zidovju stolnice ohranili razni zanimivi nagrobni spomeniki v karakterističnem stilu poznega srednjega, ranega novega veka in novejših dob. Razvijanje mesta in modernejšje pojmovanje higijene in pietete je pozneje dalo pobudo za ustanovitev prvega mestnega pokopališča izven mestnega pomenja. To po-

naše današnje največje Novo mestno pokopališče na Pobrežju, ki je osrednji mariborski mirodvor. Šele letos pa je nastalo istotam še tretje pobreško pokopališče. Ustanovila ga je frančiškanska fara cerkve Matere Milosti. Da bo število popolno, je pa treba omeniti, da ima tudi podružnična cerkev fare sv. Magdalene, cerkev sv. Jožefa v Studencih, svoje lastno in že precej staro pokopališče na južni strani ceste, ki vodi iz Maribora skozi predmestne Studence v Limbuš in Ruše. Na tem pokopališču se pa pokopujejo samo mrlički občine Studeni. Sedanje najstarejše mestno pokopališče je torej ono ob Strossmayerjevi ulici, na njem pa pokopavanje novih mrličev ni več dovoljeno. Po sklepu mestnega občinskega sveta se morajo v določenem roku ostaniki vseh tu pokopanih, s spomeniki vred, prenesti na novo mestno pokopališče na Pobrežju. Ostali grobovi se bodo izravnali, spomeniki odstranili in ves prostor se bo preuredil najprej v park, pozneje se bo pa zazidal z novimi stavbami. Tako bo tedaj v nekaj desetletjih izginil še zadnji spomin, ki bi mogel pričati, da je tu nekoč našlo zadnjega počitka več generacij mariborskega meščanstva. To pokopališče že danes ni v najboljšem stanju, le vsako leto za Vse svetnike in Verne duše ga dostojnejše uredijo in očistijo. Če gledamo stare nagrobne spomenike, vidimo na njih usodo nekdanjega Maribora. Kakor je nemški jezik po ulicah zatiral slovenskega avtohtonega, tako ga je potiskal v stran tudi na

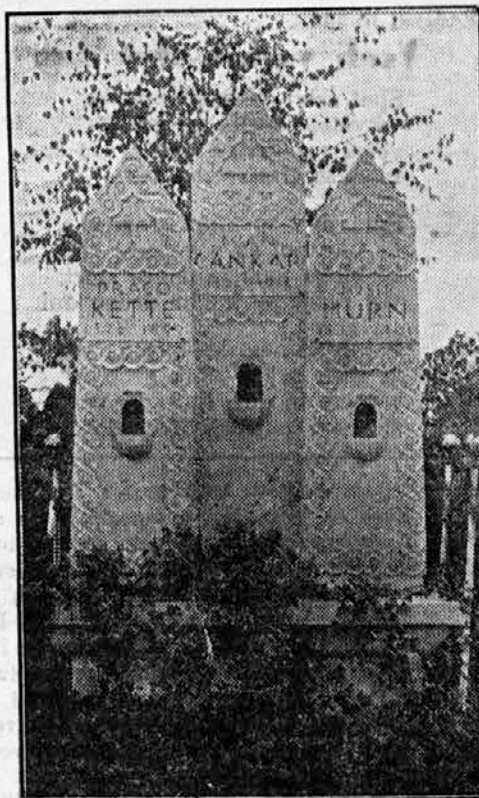
Grob Antona Tomšiča, prvega slovenskega poklicnega časnikarja

naslednjem. Imena so po večini slovenska, pisana pa po nemški ortografiji in tudi ves ostali tekst je nemški. Spomeniki s slovenskimi napismi so redki. Izmed znamenitih in znamenitejših slovenskih mož sta tu pokopana škof dr. Anton Martin Slomšek, ki počiva v kapelici sredi pokopališča in pa pionir slovenskih poklicnih časnikarjev, nekdanji prvi urednik »Slovenskega Naroda« v Mariboru, Antón Tomšič. Izmed povojnih bi pa bilo omeniti velikega sokolskega delavca, odvetnika dr. Vladimira Serneca, ki je tu našel svoje zadnje počivališče. Začetki novega mestnega pokopališča, ki je

Nagrobni spomenik velikega dobrotnika trgovca Antona Kolenca

Trgovec Anton Kolenc je bil doma iz Radmirja v Savinjski dolini. V Celju je imel veletrgovino in je bil v predvojni dobi eden prvih narodnjakov. Ko je dne 10. marca 1922. v 52. letu starosti umrl, je skoraj vse svoje veliko premoženje zapustil v dobrodelne namene. Predvsem je zapustil ustanove za visokošolce in srednje-

Tudi v smrti eno Grob Cankarja, Ketteja in Murna

Grob velikega mecena barona Zoisa

nastalo v dobi najhujšega predvojnega potujčevanja našega življa, kažejo isto narodnostno sliko kakor spomeniki na starem. Imena po ogromni večini slovenska, ortografija in ostalo pa nemško. Slovenski napisi so se v večjem številu pričeli pojavljati šele po osvobojenju in šele po osvobojenju je to pokopališče tudi sprejelo vase prve slovenske moše, ki so kakorkoli krojili našo narodno zgodovino. Tu počiva neumorni slovenski mariborski borec dr. Franjo Rosina, znan izpred osvobojenja in izza časov težkih borb za naš Maribor ob zlomu Avstrije. Poleg njega je dr. Karel Verstovšek, predsednik bivšega Narodnega sveta in član prve in edine samostojne slovenske vlade v Ljubljani. Tretji je slovenski kulturni Ahasver in poliglot dr. Pavel Turner. Tudi njemu je po neskončnih romanjih križem sveta dala počitka peščena pobreška zemlja, od koder v duhu lahko gleda na svoje zeleno Pohorje, ki mu je dalo življenje. Kot četrti se je prvim trem letos pridružil Makso Cotič. Nikdar ni mislil da ga bo pot iz solnčne Vipave in obmorskega Trsta vodila v izgnanstvo na slovenski sever in

šolce, fond za dečji dom ter za dijaški dom v Celju, fond za porodničnice, ki bo v kratkem dograjena, ustanove za revne meščane in mnogo drugih podpor. Slika kaže njegov nagrobni spomenik na okoliškem pokopališču, relief pa ga predstavlja v sredini vseh onih, katerih dobrotnik je.

Leon Tičar:

Molitev

Vseh mrtvih dan... Skoro ves dan že brez prestanka dežuje. Ozračje je prepojeno z vlago, ki tišči in napravlja človeka še bolj otožnega in klavrnega, kakor je navadno ob takih dneh. Ulice so prazne, kot da ni več življenja; a vendar še ni pozno. Medle električne luči — tu ena, tam zopet druga — razsvetljujejo tihe, samotne ulice. Le redko kje se prikaže kakšen obraz; nejasen, bolesten; kakor da ni stiska srce težka, neodoljiva misel, hiti dalje. V temo izgine, le težko še razločiš komajvidne kulture, še to ti izgine. Zopet vse prazno...

Moja duša, moje srce? Mučna praznosta povsod. Nikogar v bližini. Temna črna noč se razliva po plazi okrog voglov in iztega sive peroti. Niti ne čutim je. Le po vzduhu ugaslih sveč, po mrtvaškem je zadušalo. Vseh mrtvih dan... Ne morem več; srce je zajel grenak spomin, ki stiska, mori, na glas bi kriknil: niti tega ne zmorem. Vseh mrtvih dan je... a jaz v tujini, ne morem vam prižgati, draga mati, sveče, ne morem vam položiti na grob cvetko ljubezni — predaleč sem. Da bi pokleknil pred grob in se častljivo odkril; ne morem — tujini živim sredi mestnih zidov, odrezen od vsega in čakam... Ne vem, ali sem med to bobnebo množico mrtvih tudi jaz? Mimo mene hiti življenje, a jaz za njim na pol mrtve. Sam sem; nimam šopka, katerega bi vam poklonil, da bi izkazal spoštovanje, ljubezen, dolžnost, ki me veže — ničesar nimam — ne ma več, ne brata, ne sestre; tujina mi je sedaj vse: mati in mačeha obenem. Ko bi mogel, bi vam prižgal svečo na grob. Kako bi tlela, plantela, kot moja ljubezen, ki živi in obuja spomine... In v poslednjih utripih bi dogorela, ugasnila bi... Tam iz zapuščenega ozadja, bi se takrat priplazile črne, blodeče senice; zagrnile bi grob, oh, takrat, mati, bi padel na kolena in zajokal, naglas bi zajokal. In dvoje vitkih cipres stojih ob grobu, bi obupno zaječalo, globoko sklanjajoč se k tlom...

Saj me nihče ne čuje. Tišina je naokrog. Vse že spi in sanja, le jaz še bedim in mislim na Vas, mati, ko Vas že krije hladna zemlja. Sam sem, nihče me ne vidi, ne čuje, le tiha grozna noč je okrog mene. Tu v tej grobni tišini ob spominu na dan Vseh mrtvih, le kratko molitev. Ne bom obsul grobišča s kopico rož in prižgal sveč, le semkaj nad mizo sem se sklonil in tiho, pritajeno molim k Bogu. Skromna, ponižna je moja molitev; iz srca prihaja in prosi uslišanja. Če sem grešil, o Bog, odpusti mi; velik je bil greh, toda kesanje v teh dneh je večje. Spoznanje je hujske, kot ostrba beseda ali kazen za greh. Vseh mrtvih dan je... »Bog jim daj večni mir in pokoj; in večna luč naj jim svetili«

Ogenj ljubezni je vzplamtel v srečo ob težkem spominu. Zopet Vas vidim, grobovi so oživel... Sree, boš našlo sedaj mir in tolažbo?... Saj Vas ni, ah sam sem, čisto sam. Samo spomin je bil in to je bilo najhujše. Vi v večnosti, jaz v trpljenju — v tujini. — Oh da bi mogel razumeti poslednjo besedo: Mati!... mati!...

Mali oglasi

Oglasi socialne in posredovalne vsebine: beseda 50 par. Najmanj Din 5.—. Oglasi reklamne in trgovske značaja: najmanj Din 10.— (do 5 besed). Vsaka nadaljna beseda 50 par. Za pismene odgovore priložite znamko.

PREMOG

trboveljski, šlezjski, angleški in koks dobavlja na dom Dunajska 46 »ILIRIJA« d. o. o. z. Miklošičeva 6 Telefon 28-20 Telefon 25-95

Kobilica Avgust
tapetnik in dekorater
Ljubljana, Dunajska cesta 25
vhod Dvořakova ul. 3
dvorišče (Tönniesova hiša) izvršuje vsa svoja
tapetniška dela

za
ta trb premog
suha drva
ali koks
bličite tel 2056
oz. naročite v
Hollovi i pri
Dom. Lebin

Ustanovljeno l. 1852.
Teod. Korn
Ljubljana
Poljanska c. št. 8
(prej Henrik Korn)

krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. — Instalacija vodovodov in central. kurjave. — Naprava strelovodov; kopalniške ni klosetne naprave

izdeluje in popravlja
tvrđka 575
Ivan Pavlin
Ljubljana
Florjanska ulica 11
Solidna postrežba!

ETIKETE

za urade, apoteke,
drogerije, trgovce
izvršujeta
SITAR & SVETEK
LJUBLJANA
SV. PETRA C. 18

Restavracija Roža

Zidovska ul. 6.
priporoča danes
purane, divje
zajce, morske
ribe
in vse vrste jedila ter
dobra štajerska in
dalmatinska vina po
nizki ceni. Sprejmejo
»abonenti.« 643

Štedilnike

vršne in nagrobne
ograde, ter vsa druga
kjučavničarska dela
izvršuje v vseh ozirih
solidno

I. Slanovic
kjučavničarstvo
LJUBLJANA, Gajeva 2

Elektrotehnično podjetje
Ivan Cerne
Ljubljana
Sv. Petra nasip 53

Ako želite kupiti na obroke

obrnite se na
KREDITNO ZADRUGO
DETALJNIH TRGOVCV
r. z. z. o. z.
v Ljubljani
Cigaletova 1 (zr. pos.)

Franc Bögel
Ljubljana, Gospodstvska
cesta 6, dvorišče.
693

Lep trgovski lokal

za povsem novo trgovsko
branzo v strogem
centru Ljubljane rabi
za takoj ali najkasneje
do 1. dec. t. l. »Delniška
družba«. Ponudbe
z navedbo kraja in
najemnine na upravo
pod »Delniška družba«

Foto-aparat
znamke »Ica« 9x12 z
dvojno lečo prodam zelo
ugodno. Naslov v
upravi lista.

Nemško in italijansko
korespondenco v večernih
urah bi opravljal proti
zmenjenemu honorarju. — Ponudbe
pod »Korespondenca«
na upravo.

Gospodična išče mesto
kot 683

odgojiteljica
ali pisarniška moč k
boljši rodbini kot začetnica.
Ponudbe na upravo
»Jugoslavana«.

Ugodna nakupna prilika

Prodaja se posestvo z
gostilno. Polze se in
ogleda: Novi Vodmat.
Ciglarjeva ulica 2.

Za pokončevanje mrčesa

kakor ščurkov, miši
in podgan, nudim za
jamčeno sredstvo po
12 Din. Preprodajalci
imajo primeren popust.
Razpošilja 701
LINDIČ, Ljubljana,
Komenskega 36/j.

Dober zaslužek
nudimo vestnemu in
poštenemu prodajalcu
časopisa. Zglasiti se
je v upravi, Gradišče 4.
Nastop takoj.

Smučarji, lovci in turisti

naj si pravočasno oskrbe
specijalne čevlje
pri dobrem strokovniaku
Škraba Franc, Novi trg (Turjaški) 2

Kmetijska družba v Ljubljani
TURJASKI TRG 3
je glavna zastopnica kmetovalcev v dravski
banovini in šteje nad 380 kmet. podružnic in
okrog 26.000 članov. Člani plačajo na leto 20 Din
in dobivajo za to brezplačno strokovni list
»KMETOVALEC«
Ta list jim nudi strokovni pouk
in navodila za umno gospodarstvo.
Družba dobavlja članom
tudi razne kmetijske potreščine

Fany Patik, umetno košarstvo
Radovijska-Ljubljana, Miklošičeva c. 30
zdeluje in dobavlja najsolidnejše in najskebneje izdelane
garniture. Stojala za ročna dela itd. v priprosti in najfinejši
zdelavi. Tržne torbice vseh vrst. Košarice za kruh, za
šivanje, za pecivo, v raznih oblikah. Zaloga japonskih in
kitajskih preprog. 627
Pri odjemu na debelo špecijalne cene.

Pazite
pri nakupu šivalnih strojev
na najboljšo znamko
in to je PFAFF!
PFAFF šivalne stroje
za rodbino, obrt in industrijo z večletno
garancijo, kupite ugodno tudi na obroke
pri tvrđki Jgn. Vok, Ljubljana
Tavčarjeva ulica 7 ali v podružnici Kranj in Novo mesto
Poduk v vezenju brezplačen!

Turisti in potniki!

Ne drenjajte se pri kolodvorski blagajni, temveč nabavite si
vozne listke za isto ceno pri tvrđki
„PUTNIK“
nasproti kolodvora (Hotel Miklič)
št. 335.
Razglas.
V najem dajemo neodpovedno za tri leta gostilno na
žagi v Kočevju, sestoječo iz točilnice, dveh gostilniških sob,
kuhinje, shrambe, verande, kleti in drugih pritliklin z inventarjem,
sočasno stanovanje, obstoječe iz ene sobe in kuhinje,
potom ofertalne licitacije.
Najmanjši ponudek za celoten najem znaša 2520 Din
mesečno.
Pismene ponudbe je vložiti v zaprtih kuvertah do 15.
novembra 1930, 12. ure na spodnji naslov.
Premoženjska uprava mesta Kočevje.
Kočevje, dne 29. oktobra 1930. 714

Več parcel

v Spodnji Šiški se ugodno
prodaja. Naslov v upravi lista. 705

Mlajša gospodinja

vajena vseh del gospodinjstva na večji ekonomiji, želi mesta pri boljšem samostojnem gospodu. Gre tudi na gostilno ali večje posestvo. — Naslov pri upravi lista. 709

Glej, glej, saj res!

V prvi strokovni delavnici se ne popravljajo
snežni čevlji samo v črni barvi, ampak tudi v rjavi. — Avgust
Skof, Borštnikov trg. Letos znatno znižane cene

MODROCE

Peresnice, otomane, divane, patent-fotelje, salonske in klubske garniture dobite najsolidnejše pri
F. SAJOVIC
Ljubljana, Stari trg 6

Stavbne parcele

ob Strossmayerjevi cesti, od 480—600 m², za vrstne hiše (Reihenhäuser), ugodno na prodaj. 689

Ing. Tornago, Poljanska cesta 12.

Vsa pleskarska in ličarska dela

zvršujem po najsolidnejših cenah
Ivan Genussi
pleskar in ličar
LJUBLJANA, Igriška ulica št. 10

Franc Jager

tapetništvo
Ljubljana, Sv. Petra nasip 29
Priporoča svoje najmoderneje
spalne fotelje vseh vrst modroce,
otomane itd.

Asfaltni ksilolitni tlak
patent »DERMAS« št. 7237
izvršuje edino
Slograd, Ljubljana

Galanterijski izdelki vseh vrst
iz bakra, medi, aluminija, cinka
in drugih pločevin izdeluje in
prevzame v izdelovanje
Jos. Otorepec, d. z.
o. z.
v Ljubljani
Za gradom 9
Točna postrežba
Solidno delo!

»Brzovoz«

Ljubljana — Maribor — Ljubljana
vozi tovorni avto ter prevzame
različne pošiljke večje ali manjše.
Prevzemamo tudi pošiljke za vse
proge. Odhod vsak torek in
četrtrek, povratek drugi dan.
Cenj. trgovstvu in občinstvu se priporoča
»BRZOVOZ«
LJUBLJANA, Celovška cesta 79
Telefon 2343
MARIBOR, Aleksandrova cesta 162-II

OGLEDALA
vseh vrst, velikosti in oblik
STEKLO
zrealno 6—3 mm, mašinsko 4—6 mm,
portalno, ledasto, alabaster itd.
SPECTRUM D. D.
LJUBLJANA VII — Telef. 23-43
ZAGREB CELOVŠKA 31 OSIJEK

KLIFEJE
vseh vrst po
fotografijah
ali risbah
izvršuje
najsolidnejše
KLIFARNA ST-DEU
LJUBLJANA-DALMATINOVA 13

Kreditni zavod za trgovino in industrijo

Brzojavni naslov: KREDIT LJUBLJANA

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila

Ljubljana

Prešernova ul. št. 50
(v lastnem poslopu)

Telefon št. 2040, 2457, 2548, 2706 in 2806

Predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso ročnic in kuponov, nakazila v tu- in inozemstvu, safe-deposits itd.

Ugoden nakup pri tvrdki

F. M. SCHMITT

LJUBLJANA

čevlji, športni predmeti,
usnjeni izdelki, galanterija,
pletenine, mila itd.

Na debelo!

Na drobno!

644

Pred škofijo 2. Lingarjeva 4.

Tvrdka

NIKLSBACHER & SMRKOLJ

trgovina z deželimi pridelki in mlevskimi proizvodi na debelo

se je preselila iz Pražakove ulice št. 11 v

(vagal Dunajske in Pražakove ulice)

Pražakovo ulico št. 4

EKSPORT V ARGENTINO!

Akreditirana prima firma v Buenos Airesu

išče zastopstva

samo prvovrstnih, jugo-
slovanskih eksporterjev.

Najboljše reference!

Cenjene ponudbe na

Zavod za unapredjivanje spoljne
trgovine - Beograd.

691

Z malimi oglasi — veliki uspehi!

„LJUDSKA SAMOPOMOČ“ v MARIBORU

Aleksandrova cesta 45/II.

(nasproti glavnega kolodvora)

največje podporno društvo za slučaj smrti v Dravski banovini
sprejme vsako zdravo osebo od 1. do 90. leta in
izplača upravičencu po umrlem članu do največ

Din 1000.—, 2000.—, 4000.—,

10.000.—, 20.000.— in tudi več

podpore.

Smrtni prispevki znašajo po 50 par oziroma Din 1.—, 2.—,
5.—, 10.— za vsak smrtni slučaj.

Društvo šteje danes nad 18.000 članov in je izplačalo

do sedaj že nad 1.700.000.— Din na podporah.

Ako še niste član tega društva, zahtevajte takoj
brezplačno pristopno izjavo.

708

ČREVA

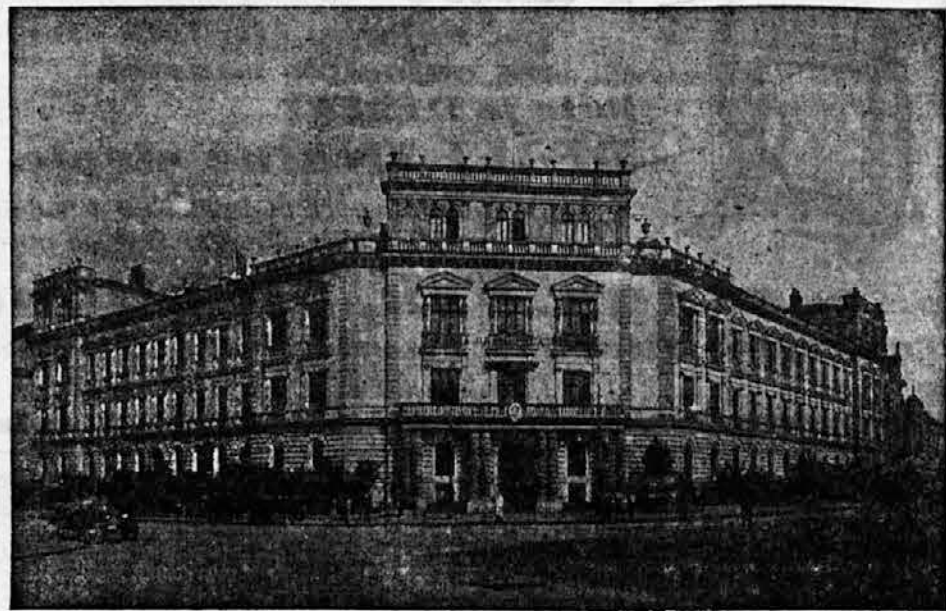
594

sortirana v vseh poljubnih debelinah, za vse različne klobase,
krvave, jeterne, mesene, za salame itd. imam na zalogi po na
novo znižanih cenah. Za ravne krvave in jeterne klobase nudim
tudi debela čreva (milharje) po isti ceni kot suha goveja čreva.
Trgovcem in večjim odjemalcem morem dati primeren popust.
Priporočam se vsem svojim dosedanjim odjemalcem in vabim
nove interese, da si ogledajo zalogo.

BERGMAN JOSIP

trgovina črev na drobno in debelo

LJUBLJANA • Poljanska cesta št. 85, 87

Pri-
hrankom
rojakov v Ameriki,
denarju nedoletnih, ki ga
vlagajo sodišča, ter naložbam
cerkvenega in občinskega denarja posveča po-
sebno pažnjo. — Hranilnica daje posojila na
zemljišča po najnižji obrestni
meri. — Vse prošnje
rešuje brez-
plačno

Za hranilne vloge jamči poleg premoženja še mesto Celje z vsem
premoženjem in vso davčno močjo.

573

Najvarneje in najugodnejše

se nalaga denar pri pu-

pilarnovarnem zavodu, ki

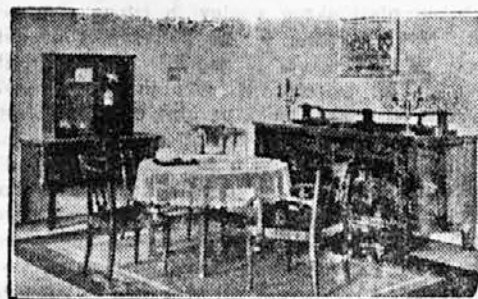
že obstoja 64 let

Celjska mestna hranilnica

v Celju

Krekov trg

(v lastni palači pri
kolodvoru)

Tovarna pohištva

IVAN MATHIAN

arhitekt za interiere

LJUBLJANA, DUNAJSKA CESTA 14

priporoča svojo veliko zalogo najmoderneje
šega pohištva s priznanim prvovrstno izde-
lavo, kakor tudi vsa tapetniška dela po naj-
nižjih cenah

NOVOST! Dvokolesa teza od

7 kg
naprej

najtežjega in najmodernejšega tipa
naiboljših svetovnih tovarn. Otroški
vozički od najpriprostejšega modela
izdelujejo se tudi po okusu naročnika. Sivalni
stroji, motorji, pneumatici, posamezni deli. Ve-
lika izbira najnižje cene. Prodaja na obroke.
Ceniki ranko.

„TRIBUNA“ F. B. L., tovarna dvokoles
in otroških vozičkov.

LJUBLJANA, Karlovska cesta št. 4.

Selitive

in vse drugo trgov-
sko blago prevaža
po zmernih, kon-
kurenčnih cenah

„Brzopromet“

Avtoprevozniška
družba z o. z.,
Ljubljana,

Miklošičeva c. 4.

Telefon 2182.

Redne dnevne brzotovorne
proge:

Ljubljana—Kranj—Tržič in
Ljubljana—Vrhnika—Logatec—
Planina.

662

Čudni poklici

Brezposelnost je dandanes huda bolezen in vojska za košček kruha je silno huda. Zato ni nič čudnega, če iščejo ljudje v svojih stiskah in težavah vedno ena pota do z. služka.

Spekulacija na dobrotnost ljudi se navadno vedno dobro obnese. To ne velja samo za berače in beračice, ki čakajo ob voglih z izposojenimi otroci v naročju, ampak tudi za druge ljudi. Tako se je godilo na Irskem, da je neki mežnar prišel ob kruh in službo, ker je preveč ljubil kozarček. Možno pa je tudi sijajen spomin in je vedel čisto toanko, kdaj praznuje ta rojstni dan, drugi svoj god in tretji kakšno srečno obletnico. Takrat je vselej oblekel svojo črno suknjo in šel voščiti srečo. Ker je znal lepo govoriti in besedo prav postaviti, ga ni mogel nihče zares napočiti, ampak najmanj, kaj je dobil, je bilo vabilo na kosilo in seveda tudi kakšen dar v denarju. Vž je živel na ta način prav dobro in udobno.

Dobro zasluži tudi »pozdravljalci.« To so ljudje, ki hočejo v Newyorku pristanišču, zlasti pred odhodom potniških parnikov, in ki tam čakajo, da jih kdo najame za »pozdravljanje« in z mahanjem z robcem. Amerikane ne trati rad časa, spremljati pa le mora svojega prijatelja ali sorodnika do ladje, če se ta vrača v Evropo. Dr. pa ni treba njemu brez potrebe čakati in mahati z robcem, si najame priložni primerni odškodnini »pozdravljalca«, ki si za polne »trobuke« čelo i si z levico še obkroži, z desnico pa maha z robcem v pozdrav, dokler se ladja že daleč ne odmakne.

Tudi reklama je rodila celo vrsto novih možnosti za zaslužek. V nekem dunajskem gledališču so pred leti občudovali ljuče v p. erju sedečega gospoda, ki je imel božansko plešo, na pleši pa so brali reklamo za neke vrste »bikse«. V Ameriki pa zahajata v danes dva človeka: eden silno debel, drugi pa suh kot kost. Tudi to je reklama za neko sredstvo za shujšanje in zato nosi debeluhar na hrbtu napis »pred uporabo, sušec pa nosi napis »po uporabi«. Njihova slika pa izhaja dan za dnem po vseh ameriških listih kot inšert za priporočano sredstvo in za to sta oba vsemu občinstvu znana. Živita oba prav dobro in imata vsak svojo hišo.

Dobro se da živeti tudi od surovosti in od kletvine. Moderne ženske v vele mestih hodijo namreč prav rade opazovati življenje v največje beznice, ker jih mika tako nenavadna novost. To željo modernih razvajen po surovih užitkih je v Newyorku izkoristil mlad, slabo plačan uradnik in se je ponudil lastniku neke beznice za »preklinjevalca«. Vselej je rečel, da napolni fina damska družba v spremstvu svojih kavalirjev tisto beznico, se primaje v lokal razcapan človek, ki kolne na vse pretege in

včasih grozi navzočim tudi z nožem ali pa z revolverjem, tako da obliva fine dame kar kurja polt in se boječe stiskajo k svojim kavalirjem. Ta »zabava« je v Newyorku tako priljubljena, da tisti, ki še ni bil nikdar v omejenih beznicah, sploh ne velja za kavalirja in gentlemana. Posebno radi pa poslušajo »preklinjevalca«, ki jim mora po dogovoru z lastnikom vsak dan servirati nove »izbrane« surovosti.

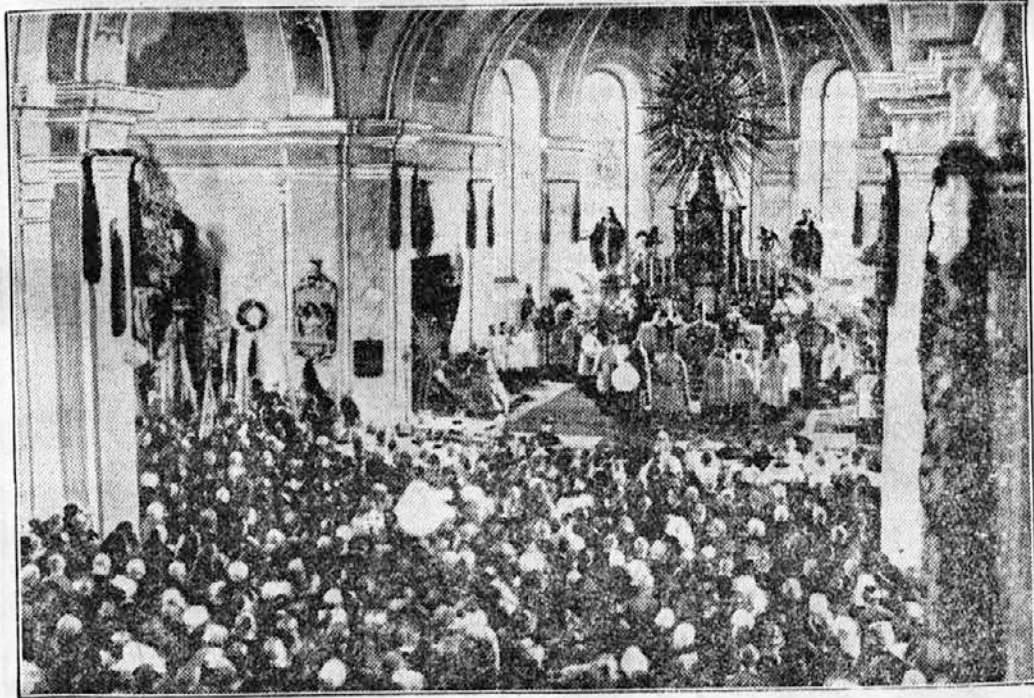
V Madridu je nekdo prišel na misel, da je mladim gospodom prodajal bolhe. Možno je postavil pred kakšen imeniten kino, kamor so zlasti ženske rade zahajale in tam je prodajal mladim madridskim »fifičarjem« škattljice boln. Nadebudni »gospodiči« so bolhe jako radi kapovali, da so jih potem lahko v kinu spuščali na ženske.

Tako se preživljajo ljudje, kakor se pač vedo in znajo, kajti »sila kola lomile«.

Nenadna smrt anglikanskega škofa

Anglikanski škof iz Worcestra je umrl nenadoma par minut pred prihodom angleške kraljevske dvojice v gosposko zbornico, kjer je kralj prebral svoj prestolni govor. Škofa, ki je bil član gosposke zbornice, je zadela kap

Posvetitev škofa v Schneidemühlu

V navzočnosti papeškega nuncija v Berlinu Msgr. Orsenigo in ob obilni udeležbi vernikov je bil pretekli tork posvečen za škofa v Schneidemühlu prelat Kaller. Slika nam kaže svečanost v cerkvi.

Naša »zlata« ženska mladina

Nemški pisatelj Herman Linden je objavil v nekem nemškem listu to-le sliko moderne »zlate« ženske mladine:

»Vsako spomlad pripoveduje Dorothy — ime mora biti angleško, da se lepše sliši — svojim prijateljem in znancem, da se bo na jesen »nekaj« zgodilo. S tem hoče povedati, da se bo na jesen omožila. Njen oče je rokodelca ali pa delavec ali pa mali uradnik, toda njena lepota jo dviga iz njenega okolja visoko gori v kroge »visoke finance« in zato se hoče Dorothy omožiti le na visoko, za kar pa nima nič drugega kot svojo čedno postavo. Mladi »imenitnik« gos. »dije se z Dorothy res prav radi igračkajo, in tudi mnogo je teh gospodičev, ampak več kot samo igračkanje nočejo, pa naj stane, kar hoče. Pa tudi Dorothy se rada igračka, posebno če gre za igračkanje v avtu, v lepah vilah ali pa v »grand« hotelih. Mladi gospodiči sami ne vedo, kako silno greše nad Dorothy s tem, da jo razvajajo, kajti razvajenost kviri srce in ima za posledico vedno zelo neprijetnega »mačk« ali pa vsaj »popelnično sredo«. Dorothy

seveda ni njeno pravo ime, ampak ona je čisto navadna Ančka ali pa Mica, toda ime »Dorothy« je enkrat brala v kinu in si ga je takoj prisvojila. Dorothy torej pozna le sebe in svojo zabavo. Ker pa je vedno cela tolpa gospodičev pripravljena, plačevati ji kosilo in včasih celo kako malo potovanje, zato si mora vse to pisati v beležnico. V beležnici ima zapisane vse stanke že na tedne naprej, kar pa ni poseben dokaz njene zanesljivosti. No, in ker je postala že »svetovna« dama, misli, da mora biti tudi sitna in kapricijozna kakor svetovna dama; vsaj toliko je prefrigana in rafinirana, da vé, da zaljubljeni še bolj nore, če slabo ž njimi ravna. Položaj za gospodično Dorothy pa postaja vedno bolj kritičen. Da bi postala žena »malega« moža iz njenih krogov, za to je že zdavnaj preveč pokvarjena; kot »prijateljica« mladih gospodičev pa tudi ne bo več dolgo mogla živeti. Še se svetijo njene velike, sivkasto-zelene matje oči, tudi svojo lahko in prijetno hojo si je še rešila in ohranila, kakor jo je imela še takrat, in še se ji bliskajo beli zobčki zapeljivo iz lepih, rdečih ust, in tudi roke so še bele od lenobe in pohajanja in še se ustavljajo avtomobili pred njenim stanovanjem in znanci še šepetajo za njo: To je lepa Doro-

thy. Toda že mora vsak dan bolj zakrivati temne kolobarčke okoli svojih oči z vsemi mogočimi mazili, in od meseca do meseca postaja nervoznejša, »velike partije« le noče od nikoder biti. Vedno bolj čuti v svojem srcu prej zaničevano željo vsaj po skromnem lastnem domu, počasi pa si začenja tudi svoje nekdanje temne lase barvati rdeče, da bi bila vidnejša in da bi dvignila izginjajoči lesk svojih oči — ampak čas beži... Njeni navadni dnevni sestanki ji ne dopuščajo, da bi se naučila vsaj pravilno pisati, kajti ona nima časa za nič drugega kakor za svojo domišljijo, kako bi mogla nadaljevati življenje »velike dame«, tako kakor to gleda v kinematografih in kakor to bere v slabih romanah...

Vrednost svežih jajc

Mnenje, da ima le surovo jajce svojo polno hranilnost in da je le surovo jajce lahko prebavljivo, označuje berlinski biolog profesor Rubner kot napačno. Po njegovem mnenju so trdo kuhana ali pa mehko kuhana jajca lahko prebavljiva. Važna pa je ugotovitev, da na redilni vrednosti izgube le stara jajca, ne pa kuhana, če so le sveža. Poleg beljakovine in maščobe ima jajce namreč v sebi še neko posebno hranilno snov, ki ji pravijo »lecitin«, ta snov pa je silno važna za obnovo živčevja. Lecitin se nahaja v možganih, v živcih, v krvnih telescih, v mleku, v zraku, v slankah itd., nikjer pa ne v tolikšni množini kakor v jajnem rumenjaku. Biološki pomen lecitina se vidi iz tega, da imajo novorojena bitja toliko večjo zalogo lecitina v sebi, kolikor slabotnejša so, zmanjša se pa ta zaloga, čim hitreje živali rastejo. V rumenjakih svežih piščanjih jajc se nahaja do 8 in pol odstotka lecitina. Za nas je torej lecitin najmanj tako pomemben kakor razni vitamini. Če pa preiščemo 6 dni staro jajce, vidimo, da ima v sebi le še prav malo lecitina. Ker pa pridejo na trg navadno že po 14 dni stara jajca, kjer ni nobenega lecitina več, je čisto v redu, da zahtevajo povsod žigosanje jajc, da vidijo, koliko so stara in koliko so vredna.

Zakaj raste v Ameriki število zločincev?

V Ameriki kjer se zločinci in zločini od dne do dne bolj množijo, so se v novem času začeli prav zelo pečati s »psihično higijeno« t. j. z zdravljenjem duševnega razpoloženja. Ta pokret ima za svoj cilj preprečiti vse nezdružbe duševne pojave in vse nenormalnosti, da se ohrani ljudstvo zdravo. Nedavno so sklicali ameriški učenjaki celo svoj kongres za duševno higijeno v Washington, na katerega je prišlo dosti učenjakov s celega sveta. Ta kongres je obravnaval tudi vprašanje, zakaj se zločinci in zločini v Ameriki tako silno množijo. Ugodni gospodarski položaj, v katerem je živele Amerika vsaj do najnovejšega časa, bi moral imeti pravzaprav ravno nasproten učinek in tudi alkohol, ki igra drugod v kriminalistiki jako veliko ulogo, v Ameriki ne more igrati zaradi

prepovedi alkoholnih pijač v tej meri kakor drugod. Najbolj čudno pa je to, da so ameriški zločinci čisto druge vrste kriminalni tipi kakor evropski. Odkod ta pojav?

Dunajski zdravnik za duševne bolezni dr. Kauders, ki se je tudi udeležil kongresa, je ta pojav razložil na način, ki utegne tudi za nas biti zanimiv. On smatra namreč zločinstvo v Ameriki za nekak beg ljudi v zločin. Beže pa ljudje v Ameriki v zločinstvo, ker se otepajo s pnostjo ali kolektivizma.

Dr. Kauders pravi: »Če opazujemo enolično življenje ameriške mase, ki je čisto brez vsake vsebine, ker nima posameznik nobene priložnosti pokazati, kaj da je on sam, moramo priti do prepričanja, da je naraščanje zločinstva v Ameriki le zadnji poskus posameznika ali osebnosti, da se izvije iz trčih in neizprosnihih klešč kolektivizma in mehanizacije, ker noče postati »lavaden stroj med stroji.«

Nevidni žarki varujejo zaklad

Na ladji »Johannstane« so pripeljali v London zabo, ki ga je posebej budno čuval specialni oddel londonske policije, in tudi o dohodu ladje ni bil nihče obveščen razun pristanskega poveljstva. Četa čuvarjev na ladji pa je bila v Perzijskem zalivu in v Rdečem morju še dosti močnejša, ker so računali z nožnostjo, da napadejo ladjo morskari roparji.

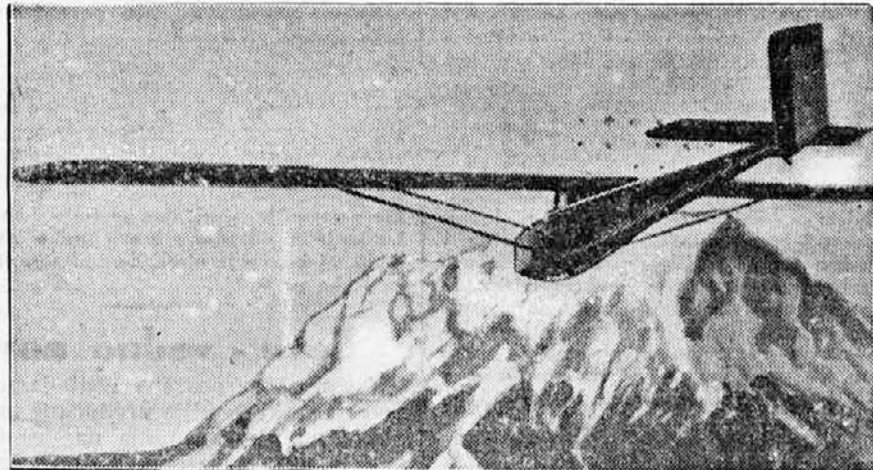
Te varnostne odredbe so bile potrebne, ker je ladja vozila v Evropo največje zaklade draguljev, kar so jih sploh kedaj prepeljali po morju. Te zaklade so pripeljali v London, da jih bodo razstavili na »mednarodni razstavi za perzijsko umetnost«, ki bo odprta meseca januarja in februarja prihodnjega leta.

Zaklade so prepeljali iz perzijskega glavnega mesta Teherana do pristanišča Abadan v Perzijskem zalivu z letali. Zavarovati zakladov niso mogli, ker ni nobena zavarovalna družba hotela prevzeti odgovornosti, na drugi strani pa tudi nihče ni vedel vrednosti teh zakladov prav centi.

Devison Ross, ravnatelj zavoda za orientalske študije v Londonu, ki tudi vodi priprave za zgoraj omenjeno razstavo, je moral torej prositi vlado za posebno stražo, ki naj bi čuvala zaklade 2 in pol meseca v kleti nekega velikega poslopja, »ker so zakladi nenadomestni. Vlada je res dovolila posebno, 40 mož močno stražo, ki prebiva kar v kleti.

Na razstavi pa bodo zavarovali dragulje na drug način, ki odgovarja vsem pridobitvam moderne tehnike. To je najbolj rafiniran sistem, kar si ga more človek misliti in zato imenujejo ta sistem tudi »nevidnega čuvarja«.

Stekleno škrinjo, kjer bodo razstavljeni dragulji, bo namreč obdajal »venec« nevidnih žarkov, kakor jih imajo vpeljene tudi že pri nekaterih angleških velebankah. Ti žarki pa sprožijo električni zvonec, kakor hitro stopi kdo v njihovo območje. Kdor se bo torej škrinji približal bolj kot to zahteva že olika, ta bo takoj zasačen. Draguljev torej ne bodo stražili ljudje ob škrinji, ampak nevidni žarki.

Rekord v letanju brez motorja

Brezmotorno letalo »München I« je nedavno doseglo pri svojem letu v Alpah presenetljiv rekord. Pilot g. E. Scheibe se je dvignil z letalom v bližini Lermoosa (Tirolsko) 1920 metrov visoko. Ta uspeh je toliko značilnejši, ker tega dne ni bilo prav nobenega vetra, ampak je pilot mogel izkoriščati le toplotne razlike zračnih plasti. V zraku se je držal 242 minut, dočim je znašal dosednji rekord le 5 minut.

Povodenj v Šleziji

Povodenj je zajela tudi šola. Slika nam kaže, kako odvažajo šolarje iz šole s čolni.

Naši deci

Marij Skalan:

Pavelčekov vernih duš dan

Pavelček je bil sirotek. Šest let je bil star, ko je izgubil očeta. Zasulo ga je v rudniku. Ko so rov odkopali in prišli do njega — je bil že mrtev. Težki časi so se pričeli za Pavelčkovo mater in za Pavelčka samega. Več je bilo v hiši revščine kakor zasluzka, več pomanjkanja in lakote kakor kruha. Redki so bili dnevi, ko se je mogel Pavelček do sita najesti in lepe igrice, ki so razveseljevale druge, so bile njemu samo v bridkost in žalost. Rad bi jih imel, pa — kdo naj mu jih dá, kdo naj mu jih kupi? Premnogokrat je na skrivaj zajokal.

Pa je prišlo še huje. Mati je vedno bolj hiralala in naposled je legla in ni več vstala. — Dobri ljudje so skrbeli zanjo in za njenega Pavelčka, da vsaj od lakote nista umrla; več pa ni. Nekaj jutro, ko se je prebudil in po-

hitel s cvetjem in s svečkami na pokopališče. Pavelček ni imel ne enega ne drugega, a nabral je nekaj divjih jesenskih cvetic in z njimi je okrasil grob očeta in matere; dobra gospa, ki ni imela nikogar, komur bi lučke prižgala, pa mu je dala dve mali svečki. In pred tako okrašen grob je Pavelček pokleknil, sklenil drobni ročici in pričel med grenkimi solzami verno moliti.

»O Bog nebeški, Jezus moj in Marija, Mati blažena, dajte, da se odpre ta grob! Dajte, da vstaneta zopet moja mama in očka in da ne bom več tako neskončno sam, zapuščen in ubogi!«

Tako je molil Pavelček še pozno v noč, ko so drugi že odhajali in ko so umirale zadnje lučke po grobeh. Nič ni več videl sveta krog sebe, bil je kakor zamaknjen, kakor na drug svet prestavljen. In tedaj se je zgodilo, da se je razmaknila črna prst z groba, da sta se odprli obe rakvi in sta hkratu živa in vsa s čarobnim sijajem obdana vstala mama in očka. Mama ga je vzela v naročaj in ga poljubljala, očka pa ga je gladil po mehkih zlatih kodrih. Pokopališče je izginilo, tla so se oddaljila, vsi trije so se dvignili v neskončne višave, v sama prečudovita nebesa s tisoči angelcev in z Bogom očetom med njimi.

Vso noč, kaj noč, kdo ve koliko časa, se je Pavelček z mamico in očkom sprehajal po pisanih nebeških tratah. Lepe obleke je imel, prav take kakor božji angelci, in še zvezdico v laseh. In jedi in igrači, koliko je teh bilo! — Najboljše slaščice, ki jim še imena ni vedel, so bile povsod. Zlati konjički so skakali krog njega, biserne žoge so se kotljale po tleh in čudodelne orglice so svirale tako lepe pesmi, da mu je srce vriskalo.

»Mama, očka, vedno bom tu pri vaju, nič več se ne vrnem tja doli na zemljo, kjer sem bil tako sam, tako sam!« je dejal. A v tistem trenutku je odprl oči... V grozi je planil kvišku. Zopet je bil na pokopališču, na hladnem, mrzlem grobu. In črna noč je ležala vsenaokolu. Strah ga je pretresel, groza ga je obšla. Črne, preteče sence so se tiščale križev, ovijale se okrog kamnov in švigale šumeče ciprese. Pavelček je zavrisnil od groze in zbežal je, kolikor so ga mogle nositi drobne nožice. Kakor brez uma je bežal in nič ni vedel, kako je prišel v hlev bogatega kmeta, se zaril v seno in pozabil na samega sebe.

Ko so ga zjutraj našli, je gorel od vročine. Silna mrzlica ga je vsega pretresala. Spravili so ga v sobo, dali ga v posetljo, a Pavelček se ni več zavedel. Samo čudne, nikomur razumljive besede je govoril: »Ne nazaj na zemljo! Ne nazaj! Tu pri vama bom ostal, tu pri Bogu, angelcih in zlatih igračkah! Pustite me! Ne nazaj! Ne nazaj!«

Tri dni je tako ležal Pavelček, tretjega dne pod večer pa je ugasnil kakor svečka na grobu. Dali so ga v mahnjno belo krsto in pokopali prav tik mamice in očka. In sedaj je tam gori na nebeških poljanah, sam angelček med angelci...

gledal po materi, jo je zaman dramil. Trda, mrzla in negibna je bila. Stekel je k sosedovim in povedal. Prišli so ljudje, položili jo na mrtvaški oder in naslednjega dne so jo pokopali.

Pavelček je bil sam. Hodil je od hiše do hiše, kjer so se ga pač usmilili in ga nekaj dni obdržali, da se je pri domačih otrokih najedel in na toplem ogrel. Pa saj veste, kako je biti pri tujih ljudeh. Še pri najboljših in najbolj usmiljenih si v napoto in v spotiko. Kakor je bilo nekdanje življenje z materjo težko in grenko, vendar se je Pavelček ob spominu nanj zdelo neskončno lepo, tako nekako, kakor v žudežni pravljici. In zahrepenel je, da bi zopet našel mater in očeta in ju poprosil, naj ga vzameta k sebi.

Tako je napočil dan Vseh svetnikov, ko so vsi, ki so imeli koga od svojih med rajnimi,

Mrazek

Ruska narodna. Poslovenil Ivan Matelič.
1. Mačeha in pastorka.

(Konec.)

Kaj se je zgodilo s starkinima hčerama.

Po nekoliko dneh reče starka možu: »Odpej ti moji hčeri — mininu; še vse bolj jih obdaruje.« Dogodki se počasi vrše, a pravljica se hitro pove.

Rano zjutraj je starka svoji hčeri nasitila in kot je treb za poroko, jih je napravila in okrasila in na pot odposlala. Starec jih je zapeljal na isto mesto, kamor Marto in jih pustil pod smreko.

Na dekletih sedita in se pomenkujeta: »Kaj je mama mislila, da naju je poslala mojit se v gozd? Kaj ni v naši vasi nič mladeničev? Ne dočaja se enako ob vsakem času. Pa če pride kaj? Niti ne veš, kako bi mi odgovarjala.«

Mladenki sta bili v kožuhih, a hčerki sta bili po Anoma prezebli.

»Kaj bo, Paraha? Vsa koža mi je že olenelela. Ali ne bo še ženina? Kmalu zmrznem!«

»Dovolj. Maša, ne gobezdaj! Na ženina je treba vedno čakati.«

»A kaj, Paraha, če pride le eden, katero naj vzame?«

»Tebe že ne, norica!«

»Kaj pa! Najbrž edino le tebe!«

In tako se je druga drugi posmehovala. Glej, Mrazek je začel potrkovati, z jelke na jelko poskakovati in glasno potleskovati. Dekletoma je bilo to znak, da prihaja ženina.

»Šiššš, Paraha! Ze se pelje, s kraguljčki.« Mrazek se bliža in bliža; končno prispe na visoko smreko, se skloni k deklicama in vpra-

ša: »Ali vama je toplo, devici? Ali vama je toplo, krasotici?«

»Oj Mrazek, zelo, zelo mraz; toliko da nisva zmrznili; pričakujeva ženina, ali gotovo se je kje zgubil, da ga še ni.«

Mrazek se je ustil še niže, bujše potrkoval, glasneje potleskoval: »Ali vama je toplo, devici? Ali vama je toplo, krasotici?«

»Idi k vragu! Kaj se vrtiš tu okoli? Glej, nam sta »rok« in nogi odledeneli.«

Mrazek se je spustil še niže in tako pritislil, da sta se dekleti popolnoma strdili.

5. Kako je starka zvedela o smrti obeh hčera.

Zjutraj reče starka: »Napreži, dedec, deni na sani zagrabek sena in vzemi tople odeje. Najbrž so dekleti treseta od mraza, na dvorišču je mraz, vito mrzlo. Pa hitro se vračaj, stari dren!«

»Če se je hitro pripravil — in starka ni še dobro pazitrkovala, ko je že drčal po cesti. Pripelje se k smreki, a hčeri ležita mrtvi. Dvignil jih je, položil na sani, pokril z odejo in jih odpeljal domov.

Starka mu je pritekla nasproti: »Kje sta moja otroka?«

Vrgla se ji na prsi sanem, odgrnila odejo in je kot upodobljena groza vzklila: »Kaj si naredil stara nadloga! Umoril si mi hčeri, moj deteti, ti ljubuj ptički! 7 loparjem te nabij!«

»Dovolj, neumnica! Vidiš, po bogastvu si me pelala! Kaj sem jaz kriv? Sama si tako hotela! Starka je jezila, zamerala, a končno je z ožem spravila in zavezila so »pše, dobro življenje in vse slabo pozabili.«

Kmalu je zasnil Marto dober mladenič. Na njeni svatbi tudi jaz sem bil, medeno pivu pil, po brkih je tisto, a v usta ni zle-

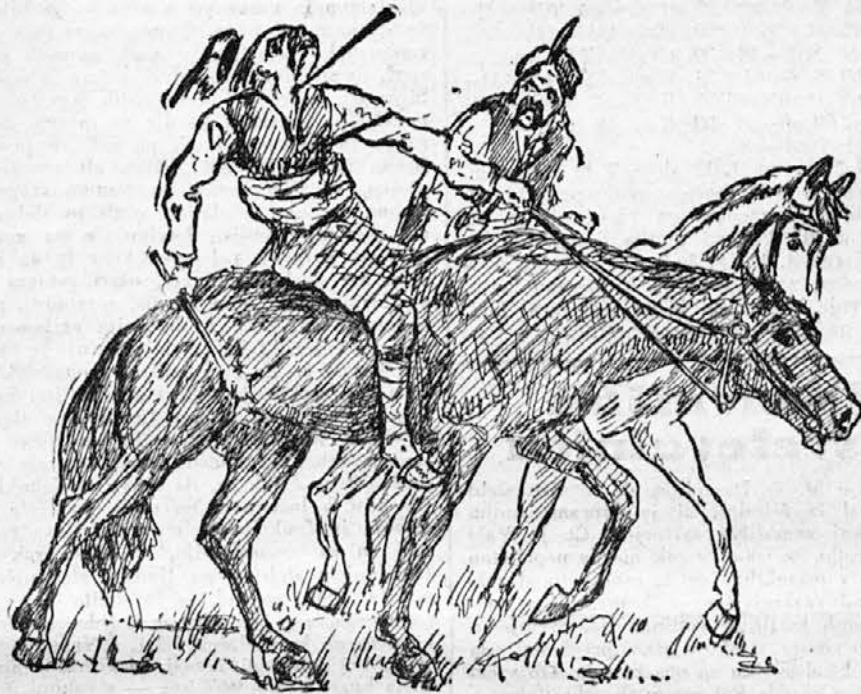
Pesmi o kraljeviču Marku

Prevaja Radivoj Rehar.

Kraljevič Marko in vila Ravijoja.

Jezdila sta dobra pobratima preko lepe Miroče planine; jezdil prvi kraljevič je Marko, jezdil drugi vojvoda je Miloš. Drug za drugim jezdila sta konja, drug za drugim kopja sta nosila, iz ljubezni sta se poljubila, iz ljubezni — dobra pobratima. Pa zaspan nakrat postal je Marko, te besede drugu je govoril: »Bratec dragi, vojvoda moj Miloš, težek sen me vsega premaguje, poj mi pesmi in z menoj govori!« Odgovarja vojvoda mu Miloš: »Bratec dragi, kraljevič moj Marko

da na sedlo svoje se nasloni. Marko spi, a Miloš mu prepeva. To začuje vila Ravijoja, Milošu odpevati pričenja. Miloš poje, vila mu odpeva... Ali lepši, slajši glas njegov je, slajši nego vile Ravijoje. Razsrdi se vila Ravijoja, pa poskoči v Miročo planino, lok napne in dve izproži pšici! prvo v belo Miloševo grlo, drugo pšico pa v srce junaško. Vzkligne Miloš: »Tužna moja mati! Tužni Marko, moj pobratim dragil! Ustrelila me je Ravijoja... Nisem ti prej že bil povedal,

rad zapel bi pesmi ti najlepše, a sinoči mnogo pil sem vina na planini z vilo Ravijojo. Glej, in ona mi je zapetila — ako kdaj me slišala bo peti, prestrelila z ostro mi puščico grlo belo bi in srce živo.« Odgovarja kraljevič mu Marko: »Poj le brat, ne boj se lepe vile dokler živ ti je pobratim Marko s svojim bistrim, z urnim svojim Šarcem, s šestoperom z zlatom okovanim!« In pričel je Miloš peti pesem, pesem lepo, divno pesem staro o vseh naših boljih in najboljih ki kdaj vladali so kraljevino po čestiti zemlji macedonski, kakšno kateri ima zadolžbino. In ugaja lepo petje Marku,

da me peti v Miroči ne sili?« Naglo Marko vzdrami se iz spanja, kakor blisk iz sedla konju skoči, zlate uzde v močne roke vzame, konju Šarcu te besede reče: »Tužni Šarec, roka moja desna, daj, dohiti vilo Ravijojo! S čistim srebrom dam te okovati, s čistim srebrom in kovanim zlatom, s samo svilo do kolen pokriti, s kito cvetja do kopit oviti, pozlatiti lepo gosto grivo, z biseri posuti glavo sivo! Ako pa mi vile ne ujameš, bistri bom iztaknil ti očesi, zlomil tanke urne noge štiri in te pustil samega v planini, da se bil od jelke boš do jelke, kakor jaz brez druga pobratima!«

Največje drevo na svetu

Daleč tam v ameriški Kaliforniji stojijo dandanes še poslednja mamutova drevesa, največji zastopniki vsega rastlinstva. Ohranila so se iz tistih pradednih časov, ko je nastal naš sedanjí premož in ko so gimno-

sperme, h katerim po sorodstvu pripadajo, preraščale še vse dele sveta.

Ta silna orjaška drevesa dosegaajo kljub temu, da jim viharji navadno odlomijo vrhove, še vedno višino 50 do celo 60 metrov. Pri tleh merijo v premeru do 7 metrov in so tedaj povsem slična velikim stolpom. Naši navadnjí stolpi po vaseh so navadno nižji kakor ta mamutova drevesa.

Velika posebnost teh dreves jetudi, da preživijo stoletja in tisočletja. Drevo, katero vidite na naši sliki, je najbrže vzkalilo tedaj, ko so se naši slovenski pradedje naseljevali po sedanjem ozemlju krog Triglava. Preživelo je tedaj skoraj ves srednji in novi vek, pa še vedno stoji.

Mamutovo drevo je v najbližjem sorodstvu z iglastim drevjem: s smrekami, jelkami, borovci, tisami, cedrami, cipresami itd. Vse te vrste pa so nastale šele pozneje. Mamutovo drevo je njihov praded. Dandanes izumira; le prav malo je še teh velikancv.

Uganka

Je hiša in ni hiša, je postelja in ni, pa vendar notri biva nekdo in — mirno spi...

Rešitev uganke v prejšnji številci: SOLNCE. Uganko je rešilo 32 mladih prijateljev »Jugoslovana«, nagrado pa dobi po žrebu: Rado Trampuž, učenec III. razreda osnovne šole I. v Mariboru. Rešitve donasnje uganke bo sprejemalo uredništvo mladinske priloge »Jugoslovana« v Mariboru, Aleksandrova cesta 24 do srede 5. novembra opoldne.

